

Iznanuioničke aktivnosti u predmetu Priroda i društvo

Jakičić, Adriana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:960781>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-11**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Adriana Jakičić

IZVANUČIONIČKE AKTIVNOSTI U PREDMETU PRIRODA I DRUŠTVO

Diplomski rad

Pula, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

Adriana Jakičić

IZVANUČIONIČKE AKTIVNOSTI U PREDMETU PRIRODA I DRUŠTVO
Diplomski rad

JMBAG: 0303057432, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Metodika nastave prirode i društva

Znanstveno područje: Prirodne znanosti

Znanstveno polje: Interdisciplinarne prirodne znanosti

Znanstvena grana: Metodika nastavnih predmeta prirodnih znanosti

Mentorica: doc. dr. sc. Ines Kovačić

Pula, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Adriana Jakičić kandidatkinja za magistricu primarnog obrazovanja ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Studentica

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Adriana Jakičić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom *Izvanučioničke aktivnosti u predmetu priroda i društvo* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj:

UVOD.....	8
1. PRIRODA I DRUŠTVO	9
1.1. USTROJ I SPECIFIČNOSTI PREDMETA PRIRODA I DRUŠTVO	10
1.2. KURIKULUM PREDMETA PRIRODA I DRUŠTVO.....	12
2. IZVANUČIONIČKA NASTAVA	14
2.1. IZVANUČIONIČKA NASTAVA PREDLOŽENA KURIKULUMOM.....	17
2.2. OBLICI IZVANUČIONIČKE NASTAVE U PRIRODI I DRUŠTVU	22
2.2.1. NASTAVNI POSJET.....	23
2.2.2. ŠKOLSKI IZLETI.....	27
2.2.3. ŠKOLSKE EKSKURZIJE	31
2.2.4. TERENSKA NASTAVA	35
2.2.5. ŠKOLA U PRIRODI	37
2.3. PLANIRANJE, IZVOĐENJE I RAD U UČIONICI NAKON IZVANUČIONIČKE NASTAVE PRIRODE I DRUŠTVA	41
2.3.1. PRIPREMANJE IZVANUČIONIČKE NASTAVE	44
2.3.2. IZVOĐENJE IZVANUČIONIČKE NASTAVE.....	51
2.3.3. RAD U UČIONICI.....	51
3. PEDAGOŠKA SVRHA IZVANUČIONIČKE NASTAVE	52
4. PEDAGOŠKA SVRHA I PLANIRANJE IZVANUČIONIČKIH AKTIVNOSTI	52
ZAKLJUČAK.....	54
LITERATURA	55
PRILOZI	56

SAŽETAK

Nastava se može organizirati unutar i izvan škole, neovisno o mjestu odvijanja i vremenu trajanja. Izvanučionička nastava odnosi se na učenje na otvorenim prostorima te uključuje učenje o prirodi, društvenim događajima i pojavama, odnosu između prirode i društva, o sebi i drugima te na stjecanje raznih životno važnih znanja, vještina i sposobnosti. Kroz izvanučioničku nastavu učenici sami opažaju, razmišljaju, pronalaze i otkrivaju kroz sva osjetila te se zbog toga kao najveću prednost odvijanja nastave izvan škole smatra učenje iz prve ruke. Kroz ovaj rad se objašnjava važnost realiziranja izvanučioničke nastave, njezine dobrobiti za učenike, ali i za učitelje, opisuju se svi nastavni oblici izvanučioničke nastave kao što su nastavni posjeti, školski izleti, terenska nastava, školske ekskurzije i škola u prirodi te njihov utjecaj na zdravlje i dobrobit učenika.

Ključne riječi : priroda i društvo, izvanučionička nastava, nastavni posjeti, školski izleti, terenska nastava, školske ekskurzije, škola u prirodi, izvanučioničke aktivnosti

SUMMARY

Classes can be organized inside and outside the school, regardless of the location and time it takes. Outdoor teaching refers to outdoor learning spaces and includes learning about nature, social events and phenomena, relationships between nature and society, oneself and others, and the acquisition of various things important in life like knowledge, skills and abilities. Outdoor teaching enables students to perceive, think, search and discover with all their senses, and because of that, it is the best method of teaching. The advantage of taking classes outside of school is learning first hand. Through this graduation thesis it is explained how important is implementation of outdoor teaching and its benefits for students and teachers. All forms of outdoor teaching are described, such as educational visits, school trips, field teaching, school excursions and school in nature, and their impact on student health and well-being.

Keywords : nature and society, outdoor teaching, educational visits, school trips, field teaching, school excursions, school in nature, outdoor activities

UVOD

Prema mnogim metodičarima, pedagogima i drugim stručnim osobama izvanučionička nastava je jedan od najpoželjnijih oblika nastave u nastavi prirode i društva. Pošto u današnje vrijeme tehnologija zauzima sve više mjesta u vremenu i životu čovjeka, od iznimne je važnosti provoditi vrijeme u prirodi s učenicima. Kada bi se usporedile tradicionalna nastava u učionici i izvanučionička nastava, uvidjeli bismo mnogo prednosti nastave izvan učionice. Učenici kroz izvanučioničku nastavu stječu trajno znanje kroz učenje i igru na otvorenim prostorima kroz sva svoja osjetila. Učenici promatraju, oslušuju, diraju i mirišu stvari iz svoje neposredne stvarnosti te uče iskustveno kada sami otkrivaju, istražuju i opažaju, dok u nastavi u učionici učenici prirodu mogu promatrati i spoznati samo kroz udžbenike i predavanja od strane učitelja. Izvanučioničku nastavu se može organizirati gotovo svugdje u prirodi, kao na primjer u školskom okolišu, parku u blizini škole, obližnjoj šumi, rijeci ili jezeru, polju i drugdje. Za razliku od učioničke nastave, izvanučionička nastava daje slobodu kretanja učenicima dok borave na svježem zraku. Prema mnogim istraživanjima možemo zaključiti kako izvanučionička nastava pozitivno djeluje na rast i razvoj te zdravlje učenika, bilo da se radi o kraćem nastavnom posjetu, izletu, školskoj ekskurziji ili školi u prirodi. Svaki oblik takve nastave nudi nešto drugačije, ali opet slično te se ovakav oblik nastave može i treba planirati i realizirati u svakom godišnjem dobu.

1. PRIRODA I DRUŠTVO

Priroda i društvo je, kao nastavni predmet, već sedamdeset godina sastavni dio u nastavnom planu i programu za osnovnu školu u RH. Kroz niz godina ovaj nastavni predmet doživio je puno promjena, kako u nastavnom planu, tj. u satnici pa tako i u samome programu. Prvi put se kao predmet pojavio 1954. godine u nastavnom planu i programu za osnovnu školu, ali ne s nazivom kakvim ga danas znamo. Kada se kao nastavni predmet tek pojavio u školama, nazivao se „Upoznavanje prirode i društva u prvom, drugom, trećem i četvrtom razredu“. Zatim se, od 1958. godine, počeo kao predmet granati na „Upoznavanje prirode i upoznavanje društva“. Ovaj naziv je poslužio za lakši prijelaz na nastavne predmete u višim razredima osnovne škole kao što su: fizika, biologija, kemija, povijest i zemljopis. (De Zan, 2005). Godine 1972., kada se dogodila reforma školstva ukinuti su nastavni predmeti otprije spomenuti, a njihov sadržaj se pojavljuje pod nazivom „Priroda i društvo“ te se taj naziv koristi u prva četiri razreda osnovne škole. Godine 1984. na snagu dolazi novi nastavni program prirode i društva te on određuje nastavu prirode i društva kao jedinstveno odgojno – obrazovno područje u prva četiri razreda osnovne škole. Nekoliko godina kasnije, točnije 1992. godine, sadržaji nastave prirode i društva su u privremenom nastavnom programu bili inovirani te oblikovani u nove cjeline, s time da je prostorni obuhvat ostao isti. To znači da je na neki način promijenjena struktura i samo poučavanje učenika od prvog do četvrtog razreda koje se odvijalo od najpoznatijeg i najjednostavnijeg prema nepoznatom i složenom. Na primjer, učenici su u prvom razredu započeli sa učenjem i snalaženjem u svom mjestu u kojem žive, tj. naselju, u drugom razredu baziraju se više na područje zavičajnog mjesta, odnosno zavičaja, u trećem razredu bave se područjem zavičajne regije, učenici se uvode u prirodoslovlje, u orijentaciju u prostoru i uvođenje u poimanje vremena, dok se u četvrtom razredu upoznaju sa cijelom Hrvatskom te je odijeljeno prirodoslovlje od zemljopisnih obilježja i povijesti Hrvatske. (De Zan, 2005.)

1.1. USTROJ I SPECIFIČNOSTI PREDMETA PRIRODA I DRUŠTVO

Jedna od najvećih promjena u hrvatskim osnovnim školama je sigurno bilo uvođenje nastavnog predmeta Priroda i društvo. Ranije su nastavni sadržaji koje obuhvaća ovaj nastavni predmet bili u sastavu nastave materinskog jezika u prvom i drugom razredu, dok su u trećem i četvrtom razredu bili u sastavu stvarnih nastavnih predmeta. Izdvajanjem sadržaja o okruženju učenika te svrstavanje u poseban nastavni predmet Priroda i društvo, nastojalo se učenike uvesti u svijet stvari i pojava koje ga okružuju, s time da su svi sadržaji primjereni njihovoj dobi i njihovim psihofizičkim mogućnostima. Prema Kurikulumu nastavnog predmeta (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019), Priroda i društvo obuhvaća četiri koncepta od kojih svaki ima svoju oznaku u kurikulumu, a to su: Organiziranost svijeta oko nas (A), Promjene i odnosi (B), Pojedinač i društvo (C) i Energija (D). Svaki ovdje naveden koncept u sebi posjeduje više različitih nižih razina koje su ključne za razumijevanje cjeline. Nastava prirode i društva treba biti organizirana i komponirana na način da sadržajem i metodama rada učenici stječu cjelovitu spoznaju o prirodnim i društvenim pojavama u svom okruženju i zadovoljavaju svoje interese za što bolje upoznavanje okoliša. (De Zan, 2005.)

Organiziranost svijeta oko nas (A)

Kroz ovaj koncept učenici uče i spoznaju na koji način je svijet koji ih okružuje organiziran te na koji način oni kao pojedinci mogu negativno ili pozitivno utjecati na njega. Organiziranost svijeta se ostvaruje kao koncept kroz razne životinjske i biljne zajednice u kojima živa bića predstavljaju svoje uloge i zadovoljavaju određene potrebe, kao što čovjek kao živo biće organizira svoj život kroz različite zajednice kao što su obitelj, škola, vrtić te lokalna i globalna zajednica. Upravo kroz ove navedene primjere zajednica možemo podučiti učenike doprinosu razvoja tih zajednica. Kroz ovaj koncept se teži stvaranju životnog prostora i zajednice na zdrav, funkcionalan, održiv i estetski prihvatljiv način (Ministarstvo znanosti i obrazovanja,2019.)

Promjene i odnosi (B)

Kroz ovaj koncept učenici spoznaju da su upravo promjene i odnosi važni za oblikovanje i organizaciju svijeta oko nas. Promjene koje su se dogodile mogu se pronaći kroz prirodne i povijesne oblike i izvore te se kroz njih spoznaje i upoznaje prošlost, ali se i priprema za budućnost u kojoj se mogu predvidjeti novonastale

situacije. U ovoj je domeni također bitno usvojiti zdrave životne navike i upoznati važnost životnih uvjeta o kojima ovisi rast i razvoj svih živih bića.

Kroz nastavu prirode i društva učenici primjećuju ponavljajuće obrasce, poput izmjene dana i noći, godišnjih doba, kruženja vode, određenih životnih ciklusa i slično, koje mogu promatrati i analizirati. Na ovaj način učenici spoznaju i uviđaju na koje sve načine čovjek može narušiti prirodnu i društvenu ravnotežu te bi ih to moglo potaknuti na aktivno djelovanje, kao na primjer usmjeriti se na očuvanje okoliša i unapređenje društva. (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.)

Pojedinac i društvo (C)

Kroz ovaj koncept učenici spoznaju da je čovjek društveno biće koje stalno traži interakciju s ostatkom društva te se ostvaruje kroz život u zajednici. Prva, a i temeljna zajednica s kojom se učenici susreću je obitelj u kojoj svaki pojedinac ima svoja prava i obaveze. Kroz obiteljsku zajednicu, dijete razvija nacionalni identitet, kroz upoznavanje materinskog jezika te kroz upoznavanje povijesti i kulturne baštine svog zavičaja i domovine. Na taj način učenik razvija građansku, etičku, kulturnu, ekološku i zdravstvenu svijest. U zajednicama poput vrtića, škole i razreda koje su značajne za razvoj identiteta, donose se, prihvaćaju i provode pravila ponašanja koja su dogovorena te se kroz njih razvija odgovornost za sebe i druge. Od velikog je značaja poticati učenike na njegovanje ljudskih zajednica kako bi se održale, upoznale i poštivale tuđe kulture, jezici, tradicija i način življenja. Temeljna svrha ovog koncepta je da učenik izraste u odgovornog i aktivnog građanina koji kroz izgradnju sebe doprinosi što boljem razvitku zajednice (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.)

Energija (D)

Kroz ovaj koncept učenici spoznaju i uviđaju kako je energija neizostavni dio životnih promjena i procesa. Čovjek stalno pronalazi nove obnovljive i neobnovljive izvore energije. Kroz učenje o energiji učenici upoznaju pojave, promjene i procese koji se događaju u njihovom neposrednom okruženju. Kroz ovaj koncept je važno da učenici shvate kako se energija može pretvarati iz jednog oblika u drugi te da ju možemo pronaći svuda oko nas, ali i kako je važan održiv način korištenja energije (Ministarstvo znanosti i obrazovanja, 2019.)

1.2. KURIKULUM PREDMETA PRIRODA I DRUŠTVO

Okvirom nacionalnog kurikuluma određen je sustav nacionalnih kurikulumskih dokumenata, a u taj sustav spadaju nacionalni kurikulumi nastavnih predmeta. Tim sustavom dokumenata se na nacionalnoj razini prikazuje organizacija odgojno – obrazovnog procesa, namjere koje su povezane sa svrhom i ciljevima, očekivanjima, ishodima kod učenika te cjelokupno vrednovanje procesa. U svakom nacionalnom kurikulumu nekog nastavnog predmeta nalaze se domene ili koncepti koji stvaraju strukturu i protežu se kroz cijeli period poučavanja predmeta, a u svakoj domeni ili konceptu nalaze se odgojno – obrazovni ishodi koji predstavljaju razinu usvojenosti određenog znanja u određenom konceptu ili domeni.

Priroda i društvo je interdisciplinarni nastavni predmet koji povezuje znanstvene spoznaje iz mnogo područja, kao što su prirodoslovno, društveno – humanističko i tehničko – informatičko područje. Kroz prirodoslovno područje učenik se uvodi u svijet spoznaje, otkrivanja i istraživanja prirode, dok se kroz društvene i humanističke znanosti učenika uvodi u život ljudi i društvene odnose koji se temelje na samom prihvaćanju i uvažavanju ljudske prirode. Tehničko i informatičko područje nije nimalo manje važno, jer se kroz njega spoznaje važnost pravilnog i sigurnog korištenja različitih oblika tehnologije.

Učenje i poučavanje nastavnog predmeta Priroda i društvo usmjerava učenike da duboko promisle o prirodi i promjenama koje nas okružuju te da sami sebi kao i drugima mogu postaviti odgovarajuća pitanja, da učenici dođu do spoznaje povezanosti i međuovisnosti između procesa i pojava, kako u društvenom, tako i u prirodnome okruženju, da učenici spoznaju sebe, odnose s drugima i svojim okolišem te kako da brinu o svijetu u kojemu žive. Kroz nastavni predmet Priroda i društvo formira se kritičko mišljenje i odgovorno djelovanje, kao i poštivanje i učenje o različitostima, kako kod ljudi, tako i u cijelom svijetu te njihovo prihvaćanje.

U kurikulumu nastavnog predmeta Priroda i društvo primijenjen je konceptualni pristup kako bi se učenje usmjerilo na povezivanje, razumijevanje i integriranje znanja na različitim kognitivnim razinama uz razvijanje vještina i stavova. Učenika se navodi na stvaranje kompetencija važnih za život kroz učenje i podučavanje vlastitim iskustvom.

Zadatak predmeta Priroda i društvo je poticati i razvijati ljudsku potrebu za istraživanjem te uspostavljanjem i razumijevanjem uzročno – posljedičnih veza.

Zbog toga je jako važan metodološki pristup u poučavanju predmeta Priroda i društvo koji je nazvan Istraživački pristup koji također kao prethodna četiri koncepta sadrži odgojno – obrazovne ishode u sebi. Istraživački pristup je najbolje povezivati s drugim konceptima kako bi se što bolje razvilo razumijevanje prirode, pojava i drugih informacija. Kroz istraživački pristup učenik razvija kreativnost, znatiželju, vještinu promatranja i postavljanja pitanja, uspoređivanja i razvrstavanja, predviđanja, analiziranja, generaliziranja, vrednovanja, komuniciranja te vještinu prikupljanja informacija. Na taj se način učenik osposobljava za daljnje učenje, ali isto tako i za samostalno cjeloživotno učenje.

Naravno, ovdje učitelj ima svu slobodu odabira različitih načina i metoda učenja i poučavanja kako bi se što bolje usvojili ishodi učenja. Primjeri načina učenja i poučavanja su : igranje uloga, mentalne i konceptualne mape, didaktičke igre i kvizovi, istraživanje i rješavanje problema kroz demonstraciju i slično. Također se mogu primijeniti suradničko i projektno učenje, dok se odgojno – obrazovni proces može izvoditi unutar i izvan učionice. (Ministarstvo znanosti i obrazovanja,2019.)

2. IZVANUČIONIČKA NASTAVA

„Najveća kvaliteta spoznavanja i opažanja predmeta je na mjestu gdje se nalazi“

J. H. Pestalozzi (1746. – 1827.)

Još u doba Antike odgojno – obrazovni proces se održavao na otvorenom prostoru, tj. u prirodi. Najbolji primjer antičkog učitelja koji je podučavao na taj način je Sokrat, koji je podučavao dok je šetao trgov. Nastava se odvijala na taj način sve do srednjeg vijeka, kada se održavanje nastave uglavnom svrstava u podučavanje u određenim prostorima odnosno učionicama. Tek u 17. i 18. stoljeću se ponovno vraćamo na zamisao o učenju i poučavanju na otvorenim prostorima, neposrednom okolišu te aktivnostima koje učenicima dopuštaju da stječu iskustva iz prve ruke. Najzaslužniji za to su pedagozi poput Jana Amosa Komenskog, Johanna Heinricha Pestalozzija, Johna Lockeja i Jean – Jaquesa Rousseaua koji su tvrdili i isticali kako bi učenje zapravo trebalo biti iz prve ruke, dok bi učenje u učionici trebalo povezivati s pojavama koje su u učenikovom neposrednom okruženju. (De Zan, 2005.) Kada malo bolje razmislimo, istina je da se svaka nastavna tema u predmetu Priroda i društvo može usvojiti na temelju neposredne stvarnosti i njenog promatranja. Zbog toga bi trebalo, što je češće moguće, promatrati prirodne pojave u samoj prirodi, a društvene čimbenike kroz samo društvo. Prema De Zanu (2005.), poznati pedagog S. Basariček navodi: „S toga ih valja češće voditi u školski vrt i na šetnju, da vide razne stvari ne samo pojedince, nego i u skladu s drugima. Neka prođu polje i šumu, brdo i dolinu, tvornicu i radionicu, da vide, kako što biva, i kako se radi; kako ratar ore, sije i žanje, kako tesar teše, kovač kuje itd.“. (Basariček, 1884., str 10.)

Tijekom povijesti, razni pedagozi i didaktičari su različito imenovali nastavu koja je bila organizirana izvan učionice. Neki od tih naziva bili su nastava na otvorenom, nastava u prirodi, izvanškolska nastava, izvanučionička nastava, nastavna ekskurzija, terenska nastava, šetnja, posjet i sl.(De Zan, 2005.;Kostović – Vranješ, 2015.).

Prema Kostović – Vranješ (2015.), danas se izvanučionička nastava svrstava u oblik nastave koji se ustrojava izvan učionice i opisuje kao iskustveno spoznavanje prirodnog i društvenog okružja, organiziranog na otvorenim prostorima izvan učionice. Takva nastava se može izvoditi u neposrednom okružju škole ili u nekom prirodnom, povijesnom, proizvodnom ili na nekom drugom lokalitetu na kojem se mogu ostvariti

planirani ishodi i zadaci nastave različitih područja. Prema Borsos, Borić i Patocskai (2018.) koji su proveli istraživanje u tri zemlje (Hrvatska, Mađarska i Srbija), ali i uz poneki primjer iz Amerike, američka djeca u prosjeku provode 7 sati i trideset i osam minuta u zatvorenom prostoru ispred računala ili televizora. Navode kako bi to u jednom tjednu bilo oko pedeset tri sata tjedno. Dok djeca provode dulje vrijeme u zatvorenome, vrijeme na otvorenome često nije više od nekoliko minuta. To svakako nije dobro za njihovo psihičko i fizičko zdravlje, ali uz to ta djeca zapravo ne poznaju svoj okoliš niti imaju nekakvu privrženost prema njemu, svome okruženju, biljkama i životinjama oko njih. S druge strane, u Mađarskoj počinju učiti o okolišu već u vrtiću na satima pod nazivom „Edukacija o okolišu“ (Borsos, Borić i Patocskai,2018.). Tako u mađarskim vrtićima postoji tjedan edukacije o zaštiti okoliša. Uz to, Mađari roditeljima i djeci nude i integrativne sate na kojima se uče matematika i ekologija uz edukaciju o okolišu te takvi sati postaju sve popularniji. U Srbiji obrazovni sustav također započinje učiti djecu o prirodi i divljini već u vrtićkoj dobi (Borsos, Borić i Patocskai,2018.). U nižim skupinama djeca uče o okolišu jednom tjedno, dok u višim skupinama dva puta tjedno. Nakon vrtića, djeca kreću u obveznu osnovnu školu gdje u prva dva razreda postoji dvotjedna 45-minutna nastava u okolišu, dok se u trećem i četvrtom razredu naziv mijenja u "Priroda i društvo". Kao i u Hrvatskoj, ti sati su obavezni, ali osim toga srpski obrazovni sustav nudi kao izborne predmete pod nazivima "Mali konzervator" i "Ruke u tijestu". Na tim izbornim satovima učenici stječu znanja o raznim aspektima prirode i društva.

U našim školama uglavnom prevladava predavačko – prikazivačka nastava u kojoj učenici sjede, slušaju i gledaju dok učitelj ima ulogu predavača. Autorice Matijević i Radovanović (2011.) u svom radu tvrde da su postojeća oprema u školi te sam prostor za nastavne aktivnosti usmjereni na učitelja. Kada je nastava usmjerena na učenika, učitelj dobiva ulogu mentora, suradnika i organizatora koji zanimljivim metodičkim oblicima rada te aktivnostima potiče razvoj kognitivne, afektivne i psihomotoričke domene učenja. Glavni i osnovni zadatak nastave prirode i društva je da sva stečena znanja primjenom razina obrazovnih postignuća postanu trajno vlasništvo kod učenika. Kroz istraživačku - izvanučioničku nastavu učenicima se omogućava povezivanje nastavnih sadržaja kroz izvanučioničke aktivnosti sa stvarima i pojavama iz stvarnog života te im se također omogućuje razvijanje kreativnosti i vještina planiranja i analize zadataka, rad na postavljenom zadatku te iznošenje i uspoređivanje dobivenih

rezultata kroz istraživanje i proučavanje prirode koja ih okružuje. (Borić, Škugor 2012., Boras, 2009.)

Borić i Škugor (2012.) su provele istraživanje s ciljem da se utvrde kompetencije učenika učenjem sadržaja Prirode i društva kroz istraživačku - izvanučioničku nastavu te izvanučioničke aktivnosti. Pretpostavlja se da istraživačka-izvanučionička nastava i same aktivnosti koje su vezane uz nju pozitivno utječu na ostvarivanje kompetencija kod učenika nego predavačko – prikazivačka nastava.

Istraživanje se vršilo tijekom školske godine 2010./2011. te je sudjelovalo 319 učenika četvrtih razreda iz Osijeka. Učenici su bili podijeljeni u dvije skupine, u eksperimentalnu i kontrolnu. Obje su skupine usvajale iste nastavne sadržaje (biljni i životinjski svijet šuma, travnjaka i voda, kulturno – povijesne znamenitosti nizinskog zavičaja (Borić, Škugor, 2012., *Nastavni plan i program za osnovnu školu*,2006.)), ali kroz različite metodičke scenarije.

U ovom istraživanju ispitala se motivacija i sudjelovanje u istraživačkoj - izvanučioničkoj nastavi, suradnja i učenje u istraživačko - izvanučioničkoj nastavi i suradnja i učenje u predavačko – prikazivačkoj nastavi. Za učenike je također sastavljen ispit znanja koji se sastojao od 18 pitanja podijeljenih na tri domene učenja, a to su znanje, sposobnosti i vještine.

Analizom rezultata može se utvrditi kako su motiviranost i suradnja bili viši kod učenika u eksperimentalnoj skupini. Kroz dobivene rezultate uvidjelo se kako obje skupine učenika traže, otkrivaju i uče istražujući te da tako na lakši način usvajaju nastavne sadržaje. Najveću razliku između ove dvije skupine moglo se vidjeti kroz odgovore učenika koji se odnose na grupni rad i suradničko učenje zbog toga što učenici u kontrolnoj skupini, s obzirom na predavačko – prikazivačku nastavu, nisu imali mogućnost aktivnog sudjelovanja i suradnje s drugim učenicima u nastavi.

Uspoređivali su se i ispiti znanja kako bi se utvrdilo koliko provedena istraživačka – izvanučionička nastava i predavačko – prikazivačka nastava u učionici utječu na stjecanje kompetencija znanja, sposobnosti i vještina. Na razini reprodukcije znanja obje su grupe ostvarile visoke rezultate, ali s time da je u ovom dijelu kontrolna skupina ipak ostvarila malo viši rezultat. Na razini sposobnosti, učenici eksperimentalne skupine su imali bolje rezultate u odnosu na učenike kontrolne skupine. Iz ovih rezultata možemo zaključiti kolika je važnost primjene izvanučioničke nastave i

izvanučioničkih aktivnosti zbog poticanja kompetentnosti učenika na razini sposobnosti. Što se tiče vještina, učenici iz eksperimentalne skupine su postigli najviše rezultate na toj razini, dok je kontrolna skupina na istoj razini postigla najniže rezultate.

S ovim rezultatima je eksperimentalna skupina potvrdila važnost primjene istraživačke izvanučioničke nastave i izvanučioničkih aktivnosti kroz koje se ostvaruje konačni cilj Prirode i društva kao nastavnog predmeta, a to je osiguranje kvalitete znanja, sposobnosti i vještina potrebnih u različitim, ali i svakodnevnim životnim situacijama. Kroz istraživačku izvanučioničku nastavu koja potiče učenje istraživanjem i provođenjem aktivnosti izvan učionice, omogućuje se učenicima cjelovito doživljavanje, kritičko promatranje, razumijevanje međusobne ovisnosti prirode i ljudi, primjenu znanstvenih koncepta i upoznavanje kulturne baštine zavičaja kroz razne izvanučioničke aktivnosti. (Borić, Škugor, 2012.)

2.1. IZVANUČIONIČKA NASTAVA PREDLOŽENA KURIKULUMOM

Učitelj ima veliku ulogu u cjelovitom razvoju svakog učenika kroz poštivanje njegovog identiteta te uz stvaranje sigurnog okruženja. Učiteljeva je odgovornost da organizira odgojno – obrazovni proces koji uključuje različite metode, tehnike poučavanja, stilove učenja te izbor sadržaja kroz koje učitelj motivira svoje učenike da razvijaju kompetencije i postave temelje za cjeloživotno učenje. (Kurikulum Prirode i društva, 2019.)

Kurikulum predlaže da se određeni ishodi ostvare putem izvanučioničke nastave. Tako za prvi razred postoje dva ishoda koja bi mogli ostvariti na takav način. Prvi ishod je A.1.3. u kojem se od učenika očekuje da uspoređuje organiziranost različitih prostora i zajednica u svome neposrednom okruženju. Kroz ovaj ishod učenici uspoređuju organizaciju doma i škole te uspoređuju pravila, prepoznaju važnost uređenja prostora te vođenje brige o istima, uočavaju i prepoznavanju organizaciju prometa te opisuju organiziranost zajednice u svome okruženju. Prema Kurikulumu (2019.), izvanučionička nastava se predlaže za bolje uočavanje organizacije prometa (promet, prometnica, pješaci, vozači, prometni znakovi). Drugi ishod je B.1.3., prema kojem se učenik snalazi u prostoru oko sebe poštujući pravila i zaključuje o utjecaju promjene položaja na odnose u prostoru. Ovaj se ishod znatno poklapa sa prethodnim pošto je

važno da se učenici snalaze u neposrednom okruženju doma i škole uz poštivanje prometnih pravila, uz istraživanje vlastitog položaja, položaja druge osobe te položaj predmeta u učionici i izvan nje.

U drugom razredu, prvi ishod kojeg se preporučuje ostvariti kroz izvanučioničku nastavu je A.2.1., prema kojem učenik uspoređuje organiziranost prirode i objašnjava važnost organiziranosti. Taj se ishod može ostvariti kroz praćenje promjena u prirodi kroz sva godišnja doba, upoznavanje biljaka i životinja i njihovih staništa te povezivanje vremenskih pojava uz godišnja doba. Drugi ishod u drugom razredu je A.2.3., prema kojem učenik uspoređuje organiziranost različitih zajednica i prostora dajući primjere iz neposrednog okruženja. Kroz ovaj ishod učenik treba znati opisati mjesto u kojem živi te gdje se što nalazi i kako je organizirano, opisati organizaciju prometa i važnost prometne kulture, opisati i objasniti zanimanja ljudi u mjestu u kojem živi te spoznati organiziranost zajednice u kojoj živi. Taj ishod bi se mogao ostvariti kroz različite posjete šumama s poučnim stazama, posjetom općinskom središtu (kroz ovaj posjet bi upoznali prometnu kulturu i pravila, zanimanja i rad ljudi). Treći ishod je B.2.2., prema kojem učenik zaključuje o promjenama u prirodi koje se događaju tijekom godišnjih doba. Ovaj ishod se može ostvariti posjetom šumama, poljima i mini farmama. Učenik kroz ostvarenje ishoda prati promjene u prirodi tijekom godišnjih doba, zapisuje promjene u svoj dnevnik promatranja te povezuje uočene promjene u biljnom i životinjskom svijetu s promjenom uvjeta. Kurikulum predlaže da se za ovaj ishod odabere nekoliko stabala u školskom dvorištu koja se prate tijekom cijele godine uz nužno bilježenje promjena. Četvrti ishod u drugom razredu za koji se preporučuje ostvarenje kroz izvanučioničku nastavu je ishod B.2.4., prema kojem se učenik snalazi u prostoru, izrađuje, analizira i provjerava skicu kretanja. Ovaj ishod se najlakše može ostvariti kroz posjet općinskom središtu (povezan je s ishodom A.2.3.). Učenici s učiteljicom posjećuju općinsko središte te upoznaju i analiziraju smještaj, važnost i međuodnose različitih objekata i prirode. Nakon kratkog posjeta vraćaju se u učionice gdje izrađuju skicu kretanja te ju uspoređuju s drugim učenicima.

U trećem razredu prvi ishod koji Kurikulum smatra da bi se trebao ostvariti kroz izvanučioničku nastavu je ishod A.3.2., prema kojem učenik prikazuje vremenski slijed događaja i razmatra njihovu važnost. Ovaj ishod bi bilo najbolje ostvariti posjetom županijskom središtu te tako upoznati važnije spomenike svoga zavičaja i njihovu povijest. Kroz neposredno promatranje tih kulturno – povijesnih spomenika učenici na

svojoj vremenskoj crti upisuju njihov vremenski slijed te razmatraju njihovu važnost. Drugi ishod je A.3.3., prema kojem učenik zaključuje o organiziranosti lokalne zajednice te uspoređuje prikaze različitih prostora. Ishod bi bilo najbolje ostvariti tako da učenici posjete lokalnu zajednicu u svome zavičaju te organiziranost iste, upoznaju gradonačelnika, načelnika i druge važne osobe u lokalnoj zajednici. Za vrijeme izvanučioničke nastave i posjeta lokalnoj zajednici bilo bi najbolje da se učenici koriste geografskom kartom i planom mjesta. Treći ishod u trećem razredu je ishod B.3.2., prema kojem učenik zaključuje o promjenama i odnosima u prirodi te međusobnoj ovisnosti živih bića i prostora na primjerima iz svog okoliša. Ovaj ishod se najbolje ostvaruje kroz praćenje promjena u prirodi kroz sva godišnja doba u zavičaju, upoznavanje voda i živih bića u njoj. Učenici u svoje dnevнике promatranja bilježe uvjete u okolišu, npr. temperaturu, svjetlost, vlagu, vremenske prilike, uspoređuje biljke na sjevernoj i južnoj strani, pšenicu ispod snijega, život ispod leda i slično. Zadnji ishod kojeg Kurikulum predlaže da se ostvari izvan učionice je ishod B.3.4., prema kojem se učenik snalazi u prostoru, tumači plan mjesta i kartu zavičaja, izrađuje plan neposrednog okruženja i zaključuje o povezanosti prostornih obilježja zavičaja i načina života ljudi. Ovaj ishod je najbolje ostvariti kroz neke geo - lokacijske igre ili kroz izradu plana manjeg mjesta s kojim su učenici dobro upoznati. Učenici čitaju i tumače plan mjesta prema legendi, kreću se od točke A do točke B koristeći se tim planom te se na taj način orijentiraju u prostoru. Također učenici povezuju prostorna obilježja zavičaja s načinom života kroz npr. izgled naselja, ulice, upoznajući materijale za gradnju, određene gospodarske djelatnosti i zanimanja na nekom području te prometnu povezanost.

U četvrtom razredu Kurikulumom se predlaže samo jedan ishod za ostvarenje putem izvanučioničke nastave, a to je ishod A.4.1., prema kojem učenik zaključuje o organiziranosti ljudskog tijela i životnih zajednica. Taj ishod se ostvaruje kroz razne posjete, cjelodnevne školske izlete i/ ili školske ekskurzije kada učenici imaju priliku promatrati razna staništa te na taj način proučavaju biljni i životinjski svijet koji obitava u njemu (šuma, travnjak, potok, more, bara i slično). Učenici kroz promatranje i bilježenje spoznatog upoznaju povezanost staništa i biljnog i životinjskog svijeta, organiziranost životnih zajednica te životne uvjete koji u njima vladaju. Učenike se može voditi u razne Nacionalne parkove i Parkove prirode, Ornitološke centre itd.

Prema De Zanu (2005.), učitelj/učiteljica planira izvanučioničku nastavu u neposrednoj okolini prema godišnjim dobima (jesen, zima, proljeće i ljeto) zbog promatranja fenoloških pojava i sezonskih radova ljudi. Važno je odabrati pogodne objekte u blizini škole kao što su vrt, park, šuma te ustrojiti njihov obilazak u svim godišnjim dobima kako bi učenici sustavno pratili fenološke promjene na istim objektima.

De Zan (2005.) je predložio planiranje izvanučioničke nastave kroz prva četiri razreda osnovne škole. Tvrdi da se pri izradi godišnjeg plana i programa rada u nastavi prirode i društva jednosatne ili dvosatne oblike izvanučioničke nastave treba planirati češće, a poludnevne ili cjelodnevne svaka dva mjeseca. Kada bi se upražnjavao ovakav način rada, učenici bi tijekom nastave prirode i društva kroz sva četiri razreda izveli dvadesetak nastavnih posjeta, školskih izleta i ekskurzija koje, ako se dobro isplaniraju i provode, mogu utjecati na kakvoću znanja koje učenici ostvaruju. Ovo je nekoliko primjera kako bismo mogli planirati izvanučioničku nastavu za sva četiri razreda osnovne škole :

1. RAZRED

- Praćenje promjena u prirodi kroz godišnja doba – park u blizini škole, Kastavska šuma, okoliš škole, školski vrt, rasadnik, Trim staza Kostrena
- Djelatnost ljudi – pripreme za zimu, proljetni radovi, skupljanje plodova, prilagodba odjeće i obuće kroz godišnja doba
- Obilazak OPG-a u blizini škole
- Posjet važnijim ustanovama u blizini škole, uočavanje pješačkih prijelaza, pravila ponašanja u prometu

• 2. RAZRED

- Praćenje promjena u prirodi kroz godišnja doba – razlikovanje živog i neživog u prirodi, prikupljanje prirodnih materijala, upoznavanje i razvrstavanje bilja u polju te promatranje radova
- Posjet mini farmi zbog boljeg upoznavanja domaćih životinja i njihovog rasta i razvoja te proizvoda koje dobivamo od njih
- Zbog boljeg upoznavanja divljih životinja posjet šumi s poučnim stazama

- Posjet općinskom središtu i upoznavanje zanimanja i rada ljudi, uočavanje pješačkih prijelaza, razlikovanje prometnih znakova, istraživanje vrsta prometa u mjestu

- 3. RAZRED
 - Praćenje promjena u prirodi kroz godišnja doba u županiji - samoniklo jestivo bilje u šumi, šuma, polja, voćnjaci (Risnjak, Učka, izvor Rječine), učenik promatra, bilježi i zaključuje o promjenama i odnosima u prirodi
 - Vode u zavičaju – more, jezera (Lokvarsko, Bajer, Lepenice), rijeke (izvor Rječine), bare
 - Živi svijet u vodama – posjet akvariju (Crikvenica, Pula)
 - Orijehtacija u prostoru – stajalište, obzor, strane svijeta, orijentacija pomoću kompasa i prirodnih obilježja (blizina škole, Trim staza Kostrena, Učka, Risnjak), korištenje geografske karte
 - Gospodarstvo u zavičaju – drvna industrija (pilana Klana), izrada namještaja, posjet otocima zbog upoznavanja stočarstva, vinogradarstva, poljoprivrede (Lošinj, Cres, Krk, Rab)
 - Posjet županijskom središtu – povijesno, gospodarsko, turističko i kulturno središte (Rijeka)
 - Upoznavanje spomenika u zavičaju, istraživanje i opisivanje na vremenskoj lenti

- 4. RAZRED
 - Promatranje različitih staništa, povezanost biljaka i životinja s neživom prirodom i vrsta tla– županije RH (PP Kopački rit, NP Brijuni, NP Paklenica i Sjeverni Velebit, PP Medvednica, Ornitološki centar Cres, NP Krka, NP Plitvička jezera)
 - Upoznavanje susjedne županije (Istarska županija, Ličko – senjska županija)

Posjet glavnom gradu Hrvatske, Zagrebu – povijest, gospodarstvo, kultura – primjena znanja iz sva četiri razreda

2.2. OBLICI IZVANUČIONIČKE NASTAVE U PRIRODI I DRUŠTVU

U izvanučioničkoj nastavi možemo uvidjeti kako su mjesto, prostor i vrijeme u korelaciji i u funkciji nastavnog predmeta. S toga izvanučioničku nastavu možemo podijeliti s obzirom na različita polazišta izvođenja (Husanović – Pejnović 2011.):

- S obzirom na vrijeme: jedan sat, blok – sat, poludnevna, dnevna i višednevna izvanučionička nastava
- Prema mjestu izvođenja: školsko dvorište, naselje, uži zavičaj, širi zavičaj, dio Republike Hrvatske
- S obzirom na prostor: u zatvorenom i otvorenom prostoru
- Prema sadržaju: mješovite, interdisciplinarne, ekološke, geografske, biološke, povijesne, proizvodne
- Prema metodičkoj namjeni: uvodne, istraživačke, ilustrativne i slično

Prema Kostović – Vranješ (2015.) izvanučionička nastava može se podijeliti prema:

- Metodičkoj namjeri: uvodna, ilustrativna, sakupljačka, istraživačka ili mješovita
- Metodičkom slijedu: analitička, sintetična, analitičko- sintetična, opisna ili komparativna
- Vremenu trajanja: jednosatna, dvosatna, poludnevna, cjelodnevna ili višednevna
- Broju učenika uključenih u rad: cijeli razredni odjel, grupa učenika ili pojedinačno

Navedeni se tipovi izvanučioničke nastave kombiniraju kako bi se nastava što više približila dječjoj percepciji životne stvarnosti. Pri realizaciji izvanučioničke nastave najvažniji je jedan čimbenik, a to je nastavni program. Nastavni program polazi od načela zavičajnosti i učenikove životne blizine, preko načela cjelovitosti te na taj način određuje dubinu i opseg sadržaja nastave i zadovoljenja interesa učenika. (Husanović – Pejnović, 2011.)

Prema Husanović – Pejnović (2011.) izvanučionička nastava može se izvoditi :

- U izvanučioničkim prostorima oko škole: školsko dvorište, školski vrt, školsko igralište
- U neposrednom okružju škole: u šumi, polju, parku, livadi, bari, rijeci, moru
- U gospodarskim objektima u zavičaju: u trgovini, na farmi, u mlinu, pilani, tvornici, radionici
- U ustanovama i komunalnim objektima: u pošti, ambulanti, općini, na autobusnom kolodvoru, željezničkoj postaji, u luci
- U kulturnim i vjerskim institucijama: u knjižnici, čitaonici, muzeju, galeriji, kazalištu, dvorcu, pred spomenicima, u crkvi

2.2.1. NASTAVNI POSJET

Nastavni posjeti su specifična i po vremenskom trajanju najkraća vrsta izvanučioničke nastave. Nastavni posjeti traju od jednog do tri nastavna sata, a najviše šest nastavnih sati izvanučioničkog odgojno – obrazovnog procesa, a ostvaruje se pod neposrednim vodstvom nastavnika i vanjskih suradnika u školskom dvorištu i okolici škole (Skok,2002.). Zbog što većeg obogaćivanja sadržaja poželjno je da vanjski suradnici dolaze na izvanučioničke terene, a to npr. mogu biti : vrtlar – za unaprjeđenje rada u školskom vrtu, prometni policajac – instruktor za prometnu kulturu, vatrogasac – za upoznavanje učenika s mjerama protupožarne zaštite u školi i oko škole.

Priprema za nastavnu posjetu započinje u učionici, ali isto tako i završava nakon povratka u učionicu kako bi se analizirao nastavni sadržaj obrađen na nastavnoj posjeti. U analizu spadaju dojmovi, zapažanja, pitanja, komentari, prosudbe, objašnjenja te zaključci. U svrhu nastavne posjete učenici, učitelji i vanjski suradnici u toj nastavnoj jedinici mogu posjećivati školski vrt, prirodne objekte, komunalne i gospodarske objekte, kulturne institucije te ostala mjesta i osobe koji mogu poslužiti kao izvori znanja u učeničkoj neposrednoj životnoj stvarnosti. (Skok, 2002.)

Izvori znanja su raznoliki u neposrednoj životnoj stvarnosti te je zbog toga dužnost učitelja da te izvore znanja pronađe, sortira, didaktički sistematizira te da se u planiranju zadataka za izvođenje nastave izvan učionice bazira na individualnim

učeničkim potrebama i mogućnostima. Sve te izvore znanja možemo nazvati čimbenicima pomoću kojih se ostvaruje izvanučionička nastava zbog svojih konkretnih i raznovrsnih, prirodnih, prostornih, tehnoloških i drugih uvjeta. Također, sve te izvore znanja možemo nazvati čimbenicima koje učitelj treba upoznati, evidentirati i klasificirati njihove potencijalne mogućnosti u svrhu korištenja za izvanučioničku nastavu. Prema Skoku (2002.), ti čimbenici se mogu svrstati u ove skupine :

- Izvanučionički prostori u školi (školski vrt, školsko prometno vježbalište, školsko igralište)
- Prirodni objekti u neposrednom okruženju škole (obližnje polje, šuma, park, livada, bara, jezero, rijeka, more)
- Gospodarski objekti u zavičaju (trgovina, farma, mlin, pilana, obrtnička radionica, tvornica i drugo)
- Ustanove i komunalni objekti (ambulanta, pošta, općina, autobusna i željeznička postaja, pristanište i drugo)
- Kulturne i vjerske institucije (knjižnica, čitaonica, atelje, galerija, muzej, kazalište, kulturni i vjerski spomenici, crkve i drugi vjerski objekti te razne zbirke kulturnog i povijesnog značaja)
- Ostali čimbenici odgoja i obrazovanja u zavičaju (lokalni govor, običaji, narodni folklor i druge osobitosti prirodnih pojava i društvenih događanja)

Primjer nastavnog posjeta za učenike prvog razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Promet – razumjeti potrebu poštovanja prometnih pravila; odgovorno sudjelovanje u prometu kao pješak ili vozač bicikla
- Ponašanje pješaka u prometu – osposobiti učenika za sigurno kretanje prometnicom i prelaženje preko nje; funkcija pješačkog prijelaza i semafora
- Put od kuće do škole – osposobiti učenika za sigurno i samostalno kretanje od kuće do škole

Aktivnosti učenika:

- Nastavni posjet prometnog policajca – održavanje u okolišu škole

Učenici uz prometnog policajca ponavljaju i uvježbavaju pravilno ponašanje pješaka u prometu. Ponavljaju i uvježbavaju prometna pravila i prometnu kulturu. Prometni

policajac kroz pitanja navodi učenike da opišu svoj put od kuće do škole uz navođenje svih sigurnosnih pravila. Nakon toga uvježbavaju pravilan prelazak preko prometnice koristeći pješački prijelaz i prometnu signalizaciju (ukoliko postoji u blizini škole).

Primjer nastavnog posjeta za učenike drugog razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Upoznajmo svoje mjesto – upoznati značajne građevine u blizini škole
- Proljeće u zavičaju – povezati vremenske promjene i njihov utjecaj na biljni i životinjski svijet te rad ljudi
- Zaštita i čuvanje okoliša – navesti postupke kojima učenici mogu pridonijeti zaštiti, očuvanju i unapređenju okoliša
- Prehrana – uočiti povezanost raznolike i redovite prehrane sa zdravljem

Aktivnosti učenika:

- posjet EKO – rasadniku u blizini škole

Učenici uz vodstvo učitelja kreću pješke iz škole do obližnjeg EKO-rasadnika te ponavljaju i uočavaju značajne građevine u blizini škole. Učenici promatraju građevni materijal značajnih zgrada te analiziraju važnost te zgrade unutar njihovog mjesta s učiteljem. Nakon što su učenici i učitelj stigli do rasadnika kreću u razgled istog. Voditelj rasadnika učenicima održava predavanje o jednogodišnjim, dvogodišnjim i trajnim biljkama, ljekovitom i aromatičnom bilju, te voću i povrću. Spominju veliku važnost zdrave prehrane te upoznaju zanimanja ljudi. Učenici spoznaju važnost zaštite i očuvanja okoliša te navode postupke pomoću kojih bi i oni mogli doprinijeti. Na kraju posjeta, učenici se s učiteljem vraćaju u školu gdje utvrđuju znanje rješavajući nastavni listić.

Primjeri nastavnih posjeta u ovom radu su isplanirani kroz proučavanje okvirnog godišnjeg izvedbenog kurikulumu, školskih kurikulumu te nekih nastavnih posjetima kojima sam prisustvovala kao učenica osnovne škole.

Primjer nastavnog posjeta za učenike drugog razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Zanimanja ljudi – upoznati različita zanimanja u neposrednom okruženju
- Upoznajmo svoje mjesto – upoznati značajne građevine u blizini škole
- Zaštita od požara – razlikovati vatru od požara; očitati opasnost i štetne posljedice požara; upoznati mjere opreza; znati telefonski broj vatrogasne službe

Aktivnosti učenika:

- Posjet Vatrogasnom domu, 3. Maju, ribarnici

Učenici uz svoje učiteljice kreću iz škole prema autobusu. U autobusu učiteljice prebrojavaju učenike. Svrha ovog nastavnog posjeta je upoznati različita zanimanja u neposrednom okruženju. Učenici i učiteljice će prvo posjetiti Vatrogasni dom na Vežici. Vatrogasci objašnjavaju učenicima razliku između vatre i požara, ponavljaju s učenicima mjere opreza te im pokazuju vatrogasnu opremu i vozila. Nakon toga učenici se ponovno vraćaju u autobus te ih učiteljice ponovno prebrojavaju. Sljedeće mjesto koje će posjetiti je 3.Maj. Pri dolasku u 3.Maj dočekuje ih glavni voditelj smjene. Voditelj učenike i učiteljice provodi kroz sve sektore brodogradilišta objašnjavajući svako zanimanje. Za kraj učenici se nakon ulaska i prebrojavanja upućuje prema zadnjem mjestu posjeta, a to je riječka ribarnica. U ribarnici trgovac pokazuje i objašnjava učenicima razlike između riba, kako prepoznati svježiju ribu te načine na koje ih se može uloviti. Nakon predavanja u ribarnici učenici se vraćaju u svoj razred gdje će se podijeliti u tri grupe te će svaka grupa u obliku plakata prikazati jedno mjesto koje su danas posjetili uz pomoć učiteljice. Zatim slijedi kratka prezentacija svake grupe te zajednička analiza i provjera znanja usvojenog kroz ovaj nastavni posjet.

(Preuzeto s [http://os-kozala-ri.skole.hr/upload/os-kozala-ri/images/static3/767/attachment/Kurikulum_2021-22_\(003\).pdf](http://os-kozala-ri.skole.hr/upload/os-kozala-ri/images/static3/767/attachment/Kurikulum_2021-22_(003).pdf) , Osnovna škola Kozala, Rijeka, 06.srpanj 2022.)

2.2.2. ŠKOLSKI IZLETI

Prema Skoku (2002.), školski izlet je vrsta izvanučioničke nastave koja se opisuje kao pedagoški organiziran izlazak skupine učenika, nastavnika i vanjskih suradnika, iz škole u neke druge prostore kao što su neko turističko naselje, grad, sportsko središte, proizvodni pogoni ili priroda. Organizacija školskog izleta ovisi o cilju, zadaćama i sadržaju, a pogotovo o udaljenosti mjesta u kojega se od škole putuje.

Svrha školskih izleta je da učenici, zajedno sa svojim učiteljima, mogu organizirano učiti, družiti i odmarati u prostorima izvan škole i izvan učionice, u neposrednoj životnoj stvarnosti. Na školskim izletima treba omogućiti čim više autodidaktičnog učenja kroz koje se proširuje i produbljuje stečeno znanje na nastavi. U svojoj knjizi, Skok (2002.) spominje vrsnog metodičara i pedagoga Vladimira Findaka koji se zalaže na dosljedno provođenje školskih izleta u svim godišnjim dobima. Iako Findak (godina) svoje tvrdnje temelji na nastavi tjelesne i zdravstvene kulture, vrlo kvalitetno opisuje važnost i korelaciju svih nastavnih predmeta u izvedbi izvanučioničke nastave, pa tako i školskih izleta. Prema Vladimiru Findaku (1989.) o školskim izletima i njihovom izvođenju: *„Izleti su izuzetno koristan organizacijski oblik rada, a osobito sa zdravstvenog, obrazovnog i odgojnog aspekta. Naime, boravak u prirodi, upoznavanje s prirodom i životom u prirodi, neposredan kontakt i međusobno komuniciranje u tzv. nestandardnim uvjetima vrlo povoljno utječu na učenike. Da bi učenici doživjeli prirodu u "pravom izdanju", to jest u svim godišnjim dobima, programom tjelesne i zdravstvene kulture predviđeno je da se u toku školske godine moraju organizirati i provesti tri izleta u različitim godišnjim dobima : u jesen, zimi i u proljeće.“*. Autor ovdje prvenstveno govori o metodičkim aspektima tjelesne i zdravstvene kulture, ali u svojim stajalištima on polazi od didaktičke cjelovitosti školskih izleta u pripremanju, neposrednom izvođenju i vrednovanju. Školski izlet se uglavnom organizira u poludnevnom ili u jednodnevnom trajanju, bez noćenja. Možemo ih razlikovati po sadržaju, trajanju te po pedagoškoj organizaciji rada. Zbog toga se školski izleti mogu svrstati u tri skupine : školski izleti s pretežito polivalentnim sadržajem, školski izleti sa sadržajem putujućeg učenja i pretežito stručni školski izleti za učenike srednjih škola i studente. U osnovnoj školi se uglavnom organiziraju školski izleti s pretežito polivalentnim sadržajem, tako da ću se bazirati prvenstveno na tome. Ovakvi izleti se organiziraju u poludnevnom, a nekad, prema potrebi, na kraju školske godine i u cjelodnevnom trajanju. Takvi školski izleti

su u razrednoj nastavi najviše vezani uz nastavne predmete Prirode i društva te Tjelesne i zdravstvene kulture. U ovakvim izletima jedan ili skupina sličnih predmeta ima dominantno mjesto u sadržaju izleta. U tablici 2. navedeni su neki primjeri školskih izleta s polivalentnim sadržajem prema Skoku. (2002.)

Tablica 2. – Primjeri školskih izleta s polivalentnim sadržajem, Skok (2002.)

NAZIV		SADRŽAJ	TRAJANJE
1.	"Pozdrav proljeću"	Upoznavanje biljnog i životinjskog svijeta kao i rada ljudi u proljeće. Ekološke, sportske, druge aktivnosti i radni odgoj	Cjelodnevni ili poludnevni izlet
2.	"Ljeto u polju" ili "Žito, kombajni i ljudi"	Upoznavanje biljaka, a posebno žitarica koje dozrijevaju, život životinja, rad ljudi za vrijeme žetve u polju	Uglavnom poludnevni izlet
3.	" U posjetu vinogradima"	Upoznavanje rada ljudi u vinogradu, tehnologije prerade grožđa i problema prodaje	Cjelodnevni i poludnevni izlet
4.	"Jedan dan u društvu s ribarima"	Upoznavanje vrsta riba, ribarenja, svojstva mora, plime i oseke i drugih morskih fenomena i zaštite okoliša	Cjelodnevni izlet
5.	"Jesen u planinskom selu"	Upoznavanje života seljaka u planini koji se bave stočarstvom. Osobito s problemima u prometu i u snabdijevanju	Cjelodnevni izlet

6.	"Nezaboravni dan u zimovalištu"	Zimske rekreativne i sportske aktivnosti, upoznavanje s režimom života u zimovalištu i druženje s drugim učenicima	Cjelodnevni izlet

Primjer jednodnevnog izleta za učenike trećeg razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Izgled zavičaja – primorski kraj – upoznati izgled i posebnosti zavičajne regije; uočiti tipičnost naselja u zavičajnoj regiji; istraživati i usustavljati nove podatke i obavijesti o zavičajnoj regiji
- Jadransko more – razlikovati pojmove: obala, otok i poluotok; razlikovati more od ostalih voda po izgledu, okusu, veličini i raznolikom biljnom i životinjskom svijetu
- Podneblje, vremenska obilježja zavičajne regije – uočiti međusobnu ovisnost podneblja i životne zajednice u zavičajnom području; nabrojiti tipične biljke i životinje zavičaja

Aktivnosti učenika:

- Posjet Aquariumu u Crikvenici
- Prijevoz do otoka Krka katamaranom „Mali Marino“ s ostakljenim trupovima za razgledavanje podmorja
- Dolazak na Šilo
- Ponavljanje i uvježbavanje
- Ručak
- Posjet špilji Biserujka

Primjer školskog izleta u ovom radu je isplaniran kroz proučavanje okvirnog godišnjeg izvedbenog kurikulumu, raznih školskih kurikulumu te školskom izletu kojem sam prisustvovala kao učenica osnovne škole.

Primjer jednodnevnog izleta za učenike četvrtog razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Republika Hrvatska; Simboli domovine – nabrojiti simbole RH; opisati simbole RH; znati da svaka država ima svoje simbole
- Zagreb – glavni grad Republike Hrvatske – objasniti da je Zagreb političko, kulturno, upravno, zdravstveno, prosvjetno te sportsko središte RH; upoznati najznačajnije kulturno – povijesne spomenike grada
- Stanovništvo Hrvatske – imenovati narod i nacionalne manjine koje čine stanovništvo RH; imenovati službeni jezik i pismo u RH; nabrojati vjere u RH
- Moje tijelo – razumjeti važnost pravilne prehrane i tjelesne aktivnosti

Aktivnosti učenika:

- Posjet Muzeju čokolade
- Ručak
- Posjet zagrebačkoj katedrali, Kamenitim vratima, Kuli Lotrščak, zagrebačkoj uspinjači, Markovom trgu, Trgu bana Josipa Jelačića, glavnoj gradskoj tržnici
- Posjet Zoološkom vrtu Zagreb
- Povratak u Rijeku

(Preuzeto s <http://kat-os-jpavlisic.hr/izlet-cetvrtih-razreda-u-zagreb/?fbclid=IwAR2HiKtPbDd9eHLmTu2oEzwCZmn5uh35lwgPqveZtOvjGqAqSh0W1LNa48o> , Katolička osnovna škola Josip Pavlišić, Rijeka, 06.srpanj 2022.)

2.2.3. ŠKOLSKE EKSKURZIJE

Školska ekskurzija je vrsta izvanučioničke nastave koja se, s obzirom na prostor, neposredne izvore znanja, posebnostima didaktičke strategije, objektivne okolnosti i niz drugih čimbenika i zahtjeva, ostvaruje izvan učionice (u prirodi, na putovanju kroz prirodu i kroz turistička, proizvodna i sportska središta, u posjetima kulturnim spomenicima, doživljavanje prirodnih fenomena, društvenih i sportskih događaja). Školske ekskurzije se od školskih izleta razlikuju najviše po trajanju. Školski izleti su jednodnevni ili cjelodnevni i to bez noćenja, dok su školske ekskurzije dvodnevne i višednevne s noćenjem. Također, školske ekskurzije imaju i obilniji sadržaj te složeniju didaktičku strukturu od školskih izleta. (Skok, 2002.)

Iako školske ekskurzije imaju zajednička obilježja, postoje i neke razlike po kojima ih možemo svrstati u jednu od ovih vrsta:

a) Školska ekskurzija polivalentnog sadržaja

Ova vrsta ekskurzije je najčešća po sadržaju i didaktičkoj organizaciji u praksi osnovnih škola i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama. Kroz školske ekskurzije polivalentnog sadržaja ostvaruju se mnogi raznovrsni sadržaji, a neki od najučestalijih su :

- Učenje u neposrednoj stvarnosti u okviru posjete kulturnim i povijesnim spomenicima, poljoprivrednim i šumskim površinama, proizvodnim pogonima i drugim značajnim objektima gdje su relevantni izvori znanja
- Sudjelovanje u sportskim i drugim natjecanjima primjerenima učeničkoj dobi
- Druženje u slobodno vrijeme (može biti organizirano ili po vlastitom izboru sudionika ekskurzije)
- Rekreacija na sportskim terenima ili u prirodi
- Razonoda u slobodno vrijeme po izboru sudionika

b) Školske ekskurzije s pretežito stručnim sadržajem

To su uglavnom uže orijentirane školske ekskurzije koje imaju zadatke vezane uz stručne predmete kroz skupljanje materijala za istraživanje, natjecanja u struci ili prisustvovanje stručnim savjetovanjima i kongresima.

- Stručno znanstvena ekspedicija u okviru školske ekskurzije, gdje se učeći istražuje i u istraživanju uči – organiziraju se zajedno za nastavnike i učenike koji sudjeluju u realizaciji znanstvenog projekta
- Putujuće školske ekskurzije u kojima se sadržaj usvaja na putu (krstarenje brodom, putovanje vlakom ili autobusom)
- Školske ekskurzije s pretežito svečarskim sadržajem (maturalna putovanja)

Bit školskih ekskurzija determiniraju čimbenici koji objektivnim ili subjektivnim utjecajem, kroz etape pripremanja i izvođenja, određuju tijek i konačne pedagoške rezultate školske ekskurzije. Ti čimbenici su jako važni jer se prema njihovom djelovanju prepoznaju kakvoća rezultata školske ekskurzije. Čimbenike biramo kroz odabir vrste školske ekskurzije te je zbog toga jako važno kod biranja i utvrđivanja programa izabrati najprihvatljiviji didaktički model koji će u postojećim uvjetima dati najbolje pedagoške rezultate. Stoga čimbenike dijelimo na subjektivne, objektivne i procesne čimbenike školske ekskurzije. (Skok, 2002.)

a) Subjektivni čimbenici i njihovo djelovanje

- Učenici – žele da im bude što ljepše, da nešto novo nauče, dožive te da se međusobno druže, a da pri tome budu sigurni i slobodni
- Nastavnici i vanjski suradnici – žele da se školska ekskurzija odvija po odabranom i zadanom odgojno-obrazovnom programu
- Turistički vodiči i pratitelji – žele ostaviti što bolji dojam o sebi i svojoj agenciji na sudionike ekskurzije jer im je to dužnost, promidžba ali i zadovoljstvo
- Vozač – želi svoj posao obaviti prema propisima posla i korektno
- Osoblje u hotelu – žele što više udovoljiti svojim gostima, propisno naplatiti s težnjom za još boljom

b) Objektivni čimbenici i njihovo djelovanje

- Škola – nastavni plan i program – traži ostvarivanje odgojno - obrazovnog programa školske ekskurzije uz poštivanje zakona i propisa te pazeći na sigurnost sudionika ekskurzije

- Agencija – posrednik između škole i hotela – nastoji ostvariti što bolju zaradu i promidžbu svoje djelatnosti
- Hotel – traži poštovanje propisa ponašanja svih sudionika školske ekskurzije

Kakvoća objektivnih čimbenika dolazi do izražaja tek u etapi realizacije.

c) Procesni čimbenici

Procesni ili neplanski čimbenici školske ekskurzije su oni koji imaju utjecaj na usvajanje i ostvarivanje planiranih zadataka tijekom ekskurzije. Mogu biti pozitivni i negativni, a to su:

- Vremenske (ne)prilike – one su prirodni čimbenik koji i uz najbolje planiranje ekskurzije i idilično funkcioniranje svih drugih čimbenika mogu poremetiti, odgoditi ili sadržajno promijeniti sam tijekom izvođenja školske ekskurzije
- Kontakti sudionika ekskurzije sa slučajnim osobama – to su uglavnom nedobronamjerne osobe koje utječu uglavnom negativno, kako na pojedinca tako i na cijelu grupu. To su uglavnom osobe koje nude neku svoju robu s kojom trguju bez dozvole ili vrše neku promidžbu komercijalnog, vjerskog ili političkog sadržaja.
- Tehnički problemi na putovanju – u današnje vrijeme tehnički problemi bi se dali brzo otkloniti, ali u ovakvim slučajevima zna se dogoditi da se to proširi i da se dogode neki drugi nepredviđeni problemi
- Bolesti sudionika školske ekskurzije – uzroci tome znaju biti putovanje, promjena klime, hrane i slično ili sami sudionici ekskurzije dolaze bolesni i nepripremljeni na ekskurziju. O svim ozbiljnim slučajevima oboljenja treba se kontaktirati najbližeg liječnika i postupati po njegovom napatku te o svemu tome obavijestiti ravnatelja škole.
- Iznimne prirodne pojave i društvena događanja – to mogu biti oluje, poplave, požari, snježni nanosi na putu, plima i oseka na moru i slično. Što se tiče društvenih pojava one mogu biti štrajkovi radnika u prometu ili djelatnika u turizmu, razni politički skupovi i svečanosti te vjerske i gospodarske manifestacije. Ove pojave i događanja se mogu uz adekvatno tumačenje nastavnika djelomično ili cjelovito uklapati u sadržaj ekskurzije.
- Djelovanje terorističkih skupina – krijumčarenje drogom i ljudima i ostale društvene patološke pojave

- Nepredviđeno ponašanje sudionika školske ekskurzije – prema Skoku (2002.) uzroci nepredvidljivog ponašanja kod učenika proizlaze iz mnogih neriješenih obiteljskih problema koji stvaraju konflikte u mladom čovjeku.

Primjer školske ekskurzije za učenike viših razreda osnovne škole:

Rijeka – Split – Metković – Dubrovnik – Šibenik

Aktivnosti učenika:

1.dan

Učenici kreću autobusom iz Rijeke sa svojim profesorima, vodičem i vozačem. Prvoga dana posjetit će Split. U Splitu posjećuju Dioklecijanovu palaču, katedralu sv. Duje, Jupiterov hram, Srebrna i Zlatna vrata i spomenik biskupa Grgura Ninskog. Za kraj učenici uz profesore šetaju rivom te si kupuju suvenire. Nakon Splita nastavljaju svoj put prema Metkoviću gdje će provesti prvu noć u hotelu.

2. dan

Učenici posjećuju Prirodoslovni muzej Metković u kojemu opažaju ornitološku zbirku neretvanskog kraja te im voditelj muzeja pokazuje multimedijalni prikaz delte rijeke Neretve. Nakon muzeja, vodič vodi učenike i profesore prema dogovorenom mjestu gdje će učenici ući u stare neretvanske lađe i zaploviti Neretvom uz vodiča, profesore i vozače lađa. Nakon vožnje, učenici i profesori odlaze na dogovoreno mjesto za ručak. Nakon ručka, nastavljaju svoj put prema Dubrovniku. U Dubrovnik stižu predvečer, u vrijeme večere te nakon toga slijedi zabavan sadržaj za učenike (disko party organiziran u hotelu, druženje učenika uz društvene igre i razgovor).

3.dan

Učenici nakon doručka kreću u obilazak povijesnog – turističkog središta, starog grada Dubrovnika. Nakon obilaska starog grada te spoznavanja novih znanja koja je voditelj podijelio s učenicima, učenici posjećuju dubrovačke zidine, palaču Sponza, Knežev dvor, crkvu Sv.Vlaha te se na kraju obilaska šeću slobodno Stradunom. Nakon što je slobodno vrijeme za kupovinu suvenira i sladoleda došlo kraju, učenici se okupljaju kraj profesora te zajedno uz vodiča kreću prema uspinjači koja će ih odvesti na Srđ s kojeg se pruža prekrasan pogled na grad Dubrovnik i njegovu okolicu. Zatim se ponovno vraćaju u hotel gdje će ručati, a zatim kreću slobodne aktivnosti i zabava do kraja dana.

4.dan

Učenici se nakon doručka spremaju za povratak u Rijeku. Nakon što su svi sjeli u autobus te ih je profesor prebrojao kreću prema zadnjem stajalištu. Na povratku kući, učenici će posjetiti grad Šibenik, razgledat će staru gradsku jezgru, katedralu Sv. Jakova i druge znamenitosti grada. Nakon dogovorenog ručka u Šibeniku, učenici ponovno sjedaju u autobus gdje ih profesor ponovno prebrojava te se vraćaju u Rijeku.

Primjer školske ekskurzije u ovom radu je isplaniran kroz okvirnog godišnjeg izvedbenog kurikulumu, raznih školskih kurikulumu te vlastitoj školskoj ekskurziji kojoj sam prisustvovala kao učenica osnovne škole.

2.2.4. TERENSKA NASTAVA

Terenska nastava je vrsta izvanučioničke nastave te je kao pedagoški pojam više - manje novina u pedagoškoj literaturi u Hrvatskoj. Izvodi se najčešće kroz jedan ili dva puna školska sata u blizini škole. Kod terenske nastave, kao i u svim drugim oblicima izvanučioničke nastave, važan je aspekt poučavanja u izvornoj stvarnosti, uz još jedan važan aspekt, a to je primjena istraživačkih metoda (Lukša, Ž., Žamarija, M., i sur., 2014.). Terenska nastava je takav oblik nastavnog rada koji kod učenika potiče stjecanje osobnih iskustava, zornost, percepciju, a kod terenskog istraživanja je naglasak na problemski i istraživački pristup koji podrazumijeva aktivno sudjelovanje učenika. Na terenskoj se nastavi može obrađivati novi nastavni sadržaj, ponavljati već stečena znanja i sadržaja prirode i društva, dok se terensko istraživanje može realizirati kao uvod u novu nastavnu cjelinu, kao priprema za obradu nastavne jedinice i kao realizacija različitih školskih i timskih projekata na razrednoj, odjelnoj ili školskoj razini. Kao i kod ostalih izvanučioničkih oblika nastave, terenska nastava se planira i priprema za realizaciju kroz tri osnovne etape : priprema terenske nastave, terenska nastava i analiza terenske nastave. Kako bi došlo do što bolje realizacije terenske nastave, potrebna je što bolja priprema učitelja, ali uz to se podrazumijeva i priprema učenika za nastavu na otvorenim prostorima. Zbog toga bi mogli reći kako učitelj i učenici zapravo zajedno planiraju izvanučioničku nastavu jer se uključuje u planiranje i bavljenje školskim propisima i roditeljima, planiranje i razgovor o ciljevima, zadacima,

znanjima i vještinama, mjestu i vremenu, aktivnostima i obvezama, upravljanju rizikom te organizaciji i opremi. (Anđić, 2007.)

Primjer terenske nastave za učenike drugog razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Vode u zavičaju – upoznati najpoznatije vode u zavičaju i odrediti ih (stajaćica, tekućica i more)
- Jesen u zavičaju – uočiti glavna vremenska obilježja jeseni u zavičaju; razlikovati listopadno i zimzeleno drveće; povezati vremenske promjene i njihov utjecaj na biljni i životinjski svijet te rad ljudi
- Zaštita i čuvanje okoliša – navesti postupke kojima učenici mogu pridonijeti zaštiti, očuvanju i unapređenju okoliša

Aktivnosti učenika:

Učiteljica i učenici su se uputili iz Rijeke prema izvoru rijeke Rječine gdje će povezati, ponoviti i objediniti već stečeno teorijsko znanje o vodama u zavičaju, promjenama u prirodi za vrijeme jeseni te na koji način mi možemo očuvati prirodu. Učenici uz učiteljicu šecu šetnicom do izvora rijeke usput ponavljajući već stečeno znanje. Kada su došli do izvora učiteljica svakom učeniku dijeli svakom učeniku po jedan listić s uputama i zadacima. Učenici na listić trebaju zabilježiti je li Rječina voda tekućica ili stajaćica, koje sve promjene primjećuju u prirodi za vrijeme jeseni te koliko je sam izvor onečišćen ili ne. Na kraju listića učenici trebaju napisati načine na koji oni mogu doprinijeti očuvanja okoliša. Kada su napravili analizu riješenih listića spremaju se za povratak u školu.

Primjer terenske nastave za učenike četvrtog razreda u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva:

- Život biljke – uočiti važnost biljaka za život; razlikovati glavne dijelove biljke
- Život životinja – razlikovati skupine životinja prema vrsti prehrane; objasniti međuovisnost biljaka i životinja
- Prirodne posebnosti Republike Hrvatske – nabrojiti zaštićena područja u svojem zavičaju; razumjeti važnost zaštite biljaka i životinja u RH

Aktivnosti učenika:

Učenici zajedno s učiteljicom ulaze u autobus koji će ih odvesti do trajektne luke Brestova. Na trajektu učenici kroz pitanja ponavljaju i uvježbavaju naučeno stečeno znanje o biljkama, životinjama te prirodnim posebnostima zavičaja (primorski zavičaj). Iskrcajavaju se u Porozini gdje se susreću sa vodičem. Vodič vodi učiteljicu i učenike prema Ornitološkom centru, tj. rezervatu gdje su stvoreni preduvjeti za očuvanje najveće preostale populacije bjeloglavih supova u Hrvatskoj. Tamo ih dočekuje voditelj rezervata koji učenicima održava predavanje o bjeloglavim supovima, njihovoj prehrani te načinu života. Nakon predavanja, učiteljica svakom učeniku dijeli po jedan radni listić. Na radnom listiću se nalaze pitanja o bjeloglavim supovima, ali i o glavnim dijelovima biljaka te međuovisnosti životinja i biljaka. Nakon što su učenici ispunili radne listiće, vrijeme je za provjeru i analizu. Zatim je vrijeme za malo slobodnog vremena i dogovoreni ručak u blizini Ornitološkog centra. Nakon ručka predviđen je povratak u Rijeku.

Primjeri terenske nastave u ovom radu su isplanirani kroz proučavanje okvirnog godišnjeg izvedbenog kurikulumu, školskog kurikulumu Osnovne škole Kostrena te terenskim nastavama kojima sam prisustvovala kao učenica osnovne škole.

(http://www.os-kostrena.skole.hr/skola/dokumenti?news_hk=5535&news_id=1365&mshow=967#mod_news , Školski kurikulum Osnovne škole Kostrena, 06.srpanj 2022.)

2.2.5. ŠKOLA U PRIRODI

Škola u prirodi je vrsta izvanučioničke nastave koja je prigodno organizirana kao odgojno-obrazovni proces s ograničenim trajanjem koji se ostvaruje u prirodnom okruženju u svrhu što učinkovitijeg ostvarivanja nastavnog plana i programa (Skok, 2002.). Škola u prirodi ima važnu odgojno-obrazovnu zadaću. U konkretnim zadacima za izvedbu nastave u prirodi treba obuhvatiti one nastavne sadržaje koji učenicima omogućuju korištenje primarnih izvora znanja. Kroz učenje, rad i druženje, učenici provjeravaju svoja znanja i iskustva, vježbaju te ih primjenjuju u stvarnoj životnoj sredini. Nastavnici školu u prirodi trebaju iskoristiti za produblјivanje i proširivanje već stečenih znanja i vještina u učionici, ali ju također trebaju koristiti za cjelovito

doživljavanje prirodnih pojava i društvenih događaja na temelju neposrednog sustavnog promatranja. S druge strane, koliko god neposredna stvarnost bila prilagođena dobi učenika i samom nastavnom programu, neposredno promatranje prirodnih fenomena i društvenih događanja je općenito vrlo ograničeno za nastavni proces te za ostvarivanje kurikuluma u prirodi.

Kroz školu u prirodi učenici uče cjelovitim doživljavanjem životnih i nastavnih sadržaja u neposrednoj stvarnosti. Prirodne pojave su povezane uzročno-posljedičnim vezama, a škola u prirodi omogućava učenicima promatranje prirodnih fenomena i uočavanje uzročno-posljedičnih odnosa. Kroz školu u prirodi učenici vježbaju sljedeće prirodoslovne postupke: promatranje, opažanje, uspoređivanje, razvrstavanje, mjerenje, opisivanje, prikupljanje podataka, zapisivanje podataka, zaključivanje i interpretaciju podataka te obrazlaganje uzroka ili posljedica. (Jakovljević, Vrgoč, 1999.)

Kroz promatranje prirodnih pojava učenike se potiče na razmišljanje i zaključivanje o čovjekovoj ulozi u prirodi i važnosti suživota ljudi i prirode. Škola u prirodi također omogućava zajednički život učenika i učitelja u svim djelatnostima kao što su planiranje i programiranje rada, sudjelovanje u ostvarivanju programa rada te vrednovanju rada. Škola u prirodi također ima veliku ulogu što se tiče boljeg upoznavanja i zblizavanja učenika, ali i učitelja. Kroz život i rad u zajednici, za to kratko vremensko trajanje škole u prirodi, naučit će učenike poštivanju dogovora i pravila zajedničkog života, ali i važnosti izvršavanja preuzetih odgovornosti i dužnosti. Na temelju spoznaja o svakom učeniku, učitelj će omogućiti svakom učeniku bavljenje s onim sadržajem za koje učenik ima najviše interesa i sposobnosti u nastavnom radu ili slobodnom vremenu.

Program Škole u prirodi temelji se na nastavnom planu i programu IV. razreda osnovne škole. Pošto za vrijeme trajanja Škole u prirodi učenici i učitelji provode svo vrijeme zajedno, potrebno je razraditi program za:

- Nastavne sadržaje
- Sportsko – rekreacijske sadržaje
- Slobodno vrijeme

Treba napomenuti kako se svi nastavni predmeti u Školi u prirodi izvode prema nastavnom planu i programu. Prema Jakovljević i Vrgoč (1999.) ovako bi izgledao jedan radni dan u Školi u prirodi:

- Ustajanje u dogovoreno vrijeme
- Jutarnja tjelovježba na zraku, neposredno nakon ustajanja, ispred spavaonice treba odraditi 6 do 8 različitih vježbi koje su učenici naučili, u trajanju od 8 do 10 minuta
- Uređenje kreveta, spavaonice, umivanje, oblačenje i obuvanje
- Doručak
- Dogovor učitelja i učenika o :
 - nastavnim sadržajima
 - rekreativnim sadržajima
- Izvođenje nastavnih sadržaja
- Pripreme za ručak
- Ručak
- Slobodno vrijeme – čitanje, pisanje razglednica, razgovor, društvene igre
- Vrijeme za ponavljanje i vježbanje obrađenih nastavnih sadržaja. U razgovoru s učenicima, učitelj potiče na ponavljanje obrađenog sadržaja. Ponavljanje i vježbanje može se odraditi pismeno, usmeno ili individualnim radom na nastavnim listićima
- Rekreativni sadržaji – sportske igre, natjecanja, rad u radionicama prema interesu i sposobnostima
- Priprema za večeru i večernja događanja
- Večera
- Večernja događanja u dogovoru s organizatorima
- Priprema za počinak – osobna higijena, tihi razgovori, čitanje, slušanje priča
- Počinak

Kroz ovaj primjer možemo zaključiti koliko je važno uskladiti tj. izmjenjivati vrijeme učenja, igre, odmora i spavanja. Za uspješnu izvedbu Škole u prirodi najbitniju ulogu ima učitelj i njegova priprema kao i pozitivne crte ličnosti koje su bitne u svim odgojno – obrazovnim djelatnostima. (Husanović – Pejnović,2011.)

Primjer Škole u prirodi u trajanju od tri dana u korelaciji s nastavnim sadržajima Prirode i društva četvrtog razreda:

- Kulturno – povijesne znamenitosti RH – upoznati dio hrvatske povijesti; Hrvatska kulturna i prirodna baština na listi UNESCO-a; Prirodna i kulturna baština Hrvatske
- Hrvatska u europskom okruženju – znati pokazati na geografskoj karti državnu granicu s Republikom Slovenijom; Republika Hrvatska i susjedne države
- Prirodno-geografske posebnosti Panonske Hrvatske – prirodne i tradicionalne regije Republike Hrvatske
- Samostalna Republika Hrvatska – Hrvatska kroz stoljeća; Hrvatski vladari; Domovinski rat

Aktivnosti učenika:

1.dan

- posjet Mariji Bistrici; radionica izrade licitarskih srca
- ručak
- posjet Gupčevoj lipi i spomeniku Matiji Gupcu
- slobodno vrijeme
- ponavljanje i uvježbavanje
- rekreativni sadržaji
- večera
- večernja događanja

2.dan

- posjet avionu Rudolfa Perišina
- ručak
- razgledavanje rijeke Sutle i Maceljskog gorja
- promatranje i razgledavanje zagorskih sela i kuća
- slobodno vrijeme
- ponavljanje i uvježbavanje
- rekreativni sadržaji
- večera
- večernja događanja

3.dan

- obilazak dvoraca Trakošćan i Veliki Tabor
- ručak
- posjet Hušnjakovom brdu i nalazištu krapinskog pračovjeka
- razgledavanje grada Varaždina
- slobodno vrijeme
- ponavljanje i uvježbavanje
- rekreativni sadržaji
- Povratak u Rijeku

(Preuzeto s <http://kat-os-ipvavlisic.hr/skola-u-prirodi-hrvatsko-zagorje-11-13-travnja-2022/?fbclid=IwAR3XBLi2WEgrxnkveMNdQj5VdGKspTC4I94dUwHtfFmAhBcAohYuDPLAK8k> , Katolička osnovna škola Josip Pavličić, Rijeka, 06.srpanj 2022.)

2.3. PLANIRANJE, IZVOĐENJE I RAD U UČIONICI NAKON IZVANUČIONIČKE NASTAVE PRIRODE I DRUŠTVA

Prije neposrednog planiranja i pripremanja bilo kojeg oblika izvanučioničke nastave, učitelj je na početku školske godine dužan planirati nastavne sadržaje, način i vrijeme realizacije nastave izvan učionice te financijske, organizacijske i stručne potrebe, koji su sastavni dio godišnjeg plana rada svakog predmeta. Iako svaki učitelj za sebe izrađuje godišnji plan, preporučuje se suradnja s drugim učiteljima te članovima Razrednog vijeća kako bi zajedno pronašli mogućnosti interdisciplinarnog povezivanja sadržaja različitih nastavnih predmeta te tako zajedno planirali i realizirali nastavni rad izvan učionice (Kostović – Vranješ, 2015.). Planiranje i pripremanje izvanučioničke nastave je vrlo opsežan i odgovoran posao koji ovisi o različitim čimbenicima kao što su na primjer : planiranog cilja izvanučioničke nastave, broja, strukture i psihofizičkih sposobnosti učenika, mjesta održavanja nastave izvan učionice, udaljenost od škole, materijalno- tehničkim i financijskim potrebama (nabava opreme, troškovi prijevoza i smještaja) i mnoštvu drugih. Pozornost također treba posvetiti i školskom kurikulumu, rasporedu sati, vremenu provedbe, klimatskim promjenama tijekom izvedbe izvanučioničke nastave te sigurnim i primjerenim aktivnostima namijenjenim učenicima. Osim planiranja i pripremanja izvanučioničke nastave, učitelj je dužan prije provedbe, osobito ako se radi o višednevnim ekskurzijama, upoznati roditelje učenika

s ciljem izvanučioničke nastave, mjestom održavanja, eventualnim troškovima te zatražiti roditeljsku pisanu suglasnost. Učitelj treba također pripremiti detaljan program rada s točno utvrđenim ciljevima, načinima provedbe, troškovnikom, vremenom, načinom financiranja, načinom vrednovanja, a ukoliko učitelj u razredu ima učenika s poteškoćama, treba osigurati adekvatan prijevoz, voditelja i pratnju. Kako bi učitelj mogao obaviti detaljnu pripremu za rad izvan učionice, izradio nastavne listiće za učenike s uputama za rad, podijeliti dužnosti, utvrditi nositelje pojedinih aktivnosti i način realizacije i vrednovanja, trebao bi se koristiti planom izvanučioničke nastave koji je napravio pri izradbi godišnjeg plana rada.

U tom planu izvanučioničke nastave u godišnjem planu i programu, učitelj izrađuje tablicu za planiranje sadržaja i aktivnosti izvanučioničke nastave. Ta tablica bi mogla izgledati ovako prema Kostović – Vranješ (2015.):

Tablica 3. – Tablica za planiranje sadržaja i aktivnosti izvanučioničke nastave

Naziv grupe _____		Vrijeme realizacije _____		
- cilj	- aktivnosti	- nositelj aktivnosti	- način realizacije	- način vrednovanja (vrednovanje za učenje, vrednovanje kao učenje i vrednovanje naučenoga)

Bez obzira gdje se odgojno – obrazovni proces ostvaruje, postoje tri temeljne etape, a to su : pripremanje, neposredno ostvarivanje ili realizacija i evaluacija ili procjena vrijednosti sadržaja koji su ostvareni. (Skok, 2002.)

Organizacija i provedba izvanučioničke nastave je vrlo složena i ima niz međuovisnih čimbenika koji utječu na nju. Te čimbenike možemo podijeliti na čimbenike unutar i izvan škole.

- Unutar škole – ravnatelj, učenici ,učitelj (poželjna je koordinacija i integracija sadržaja)

- Izvan škole – roditelji, predstavnici lokalne vlasti, udruga, ustanova, proizvodnih organizacija, ljudi određenih zanimanja

Najveću ulogu ovdje ima učitelj koji treba opsežno pripremiti izvanučioničku nastavu na početku godine kroz godišnji plan i program te treba biti upoznat sa Zakonom o turističkoj djelatnosti te Pravilnikom o provođenju izleta i školskih ekskurzija. Uz sve prethodno navedeno, potrebna je i detaljna razradba pripreme. Prema Husanović – Pejnović (2011.) ovo su još neke vrlo bitne stavke za detaljniju razradu pripreme izvanučioničke nastave:

- Proučiti nastavni program
- Razraditi plan djelovanja
- Dogovoriti se sa suradnicima na terenu
- Uskladiti ideje s nastavnim programom
- Upoznati se s terenom
- Razraditi kalendar
- Odrediti ciljeve i zadatke
- Razraditi financijsku konstrukciju
- Pripremiti učenike – radom na tekstu, izvorima, kartama i dr.
- Obavijestiti roditelje te dobiti njihovu suglasnost
- Organizirati put – prijevoz, logistika, muzeji, dvorci, nacionalni parkovi i dr.
- Predvidjeti oblike i metode rada na terenu
- Pripremiti radne materijale za učenike
- Dogovoriti vrednovanje
- Predvidjeti eventualne poteškoće
- Uobličiti završnu prezentaciju, izložbu plakate, zbirku, dnevnik
- Evaluacija postignutih rezultata

2.3.1. PRIPREMANJE IZVANUČIONIČKE NASTAVE

U pripremnoj fazi bilo kojeg oblika izvanučioničke nastave nastavnik treba riješiti niz organizacijskih zahtjeva: upisati izvanučioničku nastavu u okvirni godišnji izvedbeni kurikulum, objaviti javni natječaj i ispuniti obrazac za jednodnevnu izvanučioničku nastavu (Prilog 1.) ili za višednevnu izvanučioničku nastavu (Prilog 2.), informirati učenike, dobiti suglasnost roditelja za izvođenje učenika izvan učionice, prikupiti ponude, dogovoriti prijevoz i smještaj, spremi i pripremi popis imena učenika i brojeva za kontakt u slučaju potrebe, razmisliti o mogućim rizicima i pripremi potrebno za prvu pomoć. Uz sve organizacijske poslove koje učitelj treba napraviti, u pripremnoj fazi treba napraviti i metodičku pripremu kojoj obavezno prethodi da učitelj odlazi na mjesto provedbe te upozna lokalitet kako bi onda, na temelju svrhe izvanučioničkog rada, mogao planirati aktivnosti za učenike, odrediti im grupne i individualne zadatke, pripremi potreban materijal i pribor te izraditi upute za rad. Nakon organizacijske i metodičke pripreme, učitelj treba informirati učenike o cilju, mjestu i načinu provedbe izvanučioničke nastave, o njihovim osobnim i grupnim obvezama, dogovoriti s njima sigurno i odgovorno ponašanje te utvrditi njihova predznanja i ponoviti nastavne sadržaje koji su nužni za rad na terenu (Kostović – Vranješ, 2015.).

Prilog 1. Obrazac poziva za organizaciju jednodnevne izvanučioničke nastave

OBRAZAC POZIVA ZA ORGANIZACIJU JEDNODNEVNE IZVANUČIONIČKE NASTAVE

Broj ponude:

1. Podaci o školi:	<i>Upisati tražene podatke</i>
Ime škole:	
Adresa:	
Mjesto:	
Poštanski broj:	

2. Korisnici usluge su učenici	

3. Tip putovanja:	<i>Planirano označiti s X</i>
a) Poludnevna terenska nastava	
b) Poludnevni školski izlet	
c) Jednodnevna terenska nastava	
d) Jednodnevni školski izlet	
e) Posjet	

4. Odredište	<i>Označiti s X ili upisati ime države</i>
a) u Republici Hrvatskoj	
b) u inozemstvu	

5. Planirano vrijeme realizacije									
(u predložena dva tjedna)	<table border="1"> <tr> <td><i>Datum</i></td> <td><i>Mjesec</i></td> <td><i>Datum</i></td> <td><i>Mjesec</i></td> </tr> <tr> <td><i>Godina</i></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>	<i>Datum</i>	<i>Mjesec</i>	<i>Datum</i>	<i>Mjesec</i>	<i>Godina</i>			
<i>Datum</i>	<i>Mjesec</i>	<i>Datum</i>	<i>Mjesec</i>						
<i>Godina</i>									

6. Broj sudionika	<i>Upisati broj</i>
a) Predviđeni broj učenika	
b) Predviđeni broj učitelja	

c) Očekivani broj gratis ponuda	

7. Plan puta	<i>Upisati traženo</i>
Mjesto polaska	
Usputna odredišta	
Krajnji cilj putovanja	

8. Vrsta prijevoza	<i>Traženo označiti s X ili dopisati kombinacije</i>
a) Autobus	
b) Vlak	
c) Brod	
d) Kombinirani prijevoz	

9. U cijenu ponude uračunati	<i>Upisati traženo</i>
a) Ulaznice za	
b) Vodiča za razgled grada	
c) Sudjelovanje u radionicama	
d) Karte za vožnju (npr. čamcem)	
e) Objed	
f) Drugi zahtjevi	

10. U cijenu uključiti i stavke putnog osiguranja od:	<i>Traženo označiti s X ili dopisati</i>

a) od posljedica nesretnoga slučaja/nezgode	
b) otkaza putovanja	
c) jamčevine	

Rok dostave ponuda je	
Javno otvaranje ponuda održat će se u Školi dana	

Prilog 2. Obrazac poziva za organizaciju višednevne izvanučioničke nastave

OBRAZAC POZIVA ZA ORGANIZACIJU VIŠEDNEVNE IZVANUČIONIČKE NASTAVE

Broj poziva	

1.	Podaci o školi:	<i>Upisati tražene podatke:</i>	
	Naziv škole:		
	Adresa:		
	Mjesto:		
	E-adresa na koju se dostavlja poziv:		
2.	Korisnici usluge su učenici:		razreda

3.	Tip putovanja:	<i>Uz planirano upisati broj dana i noćenja:</i>

- a) Škola u prirodi
- b) Višednevna terenska nastava
- c) Školska ekskurzija
- d) Posjet

4.	Odredište	<i>Upisati područje, ime/imena države/država:</i>

- a) Područje u Republici Hrvatskoj
- b) Država/e u inozemstvu

5.	Planirano vrijeme realizacije <i>(predložiti u okvirnom terminu od dva tjedna):</i>					
		<i>Datum</i>	<i>Mjesec</i>	<i>Datum</i>	<i>Mjesec</i>	<i>Godina</i>

6.	Broj sudionika:	<i>Upisati broj:</i>

- a) Predviđeni broj učenika
- b) Predviđeni broj učitelja
- c) Očekivani broj gratis ponuda za učenike

7.	Plan puta:	<i>Upisati traženo:</i>

	Mjesto polaska	
	Imena mjesta (gradova i/ili naselja) koja se posjećuju:	

8.	Vrsta prijevoza:	<i>Traženo označiti s X ili dopisati kombinacije:</i>

- Autobus koji udovoljava
- a) zakonskim propisima za prijevoz učenika
 - b) Vlak
 - c) Brod
 - d) Zrakoplov
 - e) Kombinirani prijevoz

9.	Smještaj i prehrana:	<i>Označiti s X ili dopisati traženo:</i>

- a) Hostel
- b) Hotel, ako je moguće:
 - bliže centru grada
 - izvan grada s mogućnošću korištenja javnog prijevoza
 - nije bitna udaljenost od grada
- c) Pansion
- d) Prehrana na bazi polupansiona
- e) Prehrana na bazi punoga pansiona
- f) Drugi zahtjevi vezano uz smještaj i/ili prehranu (npr. za učenike s teškoćama, zdravstvenim problemima)

ili posebnom prehranom i
sl.)

10. U cijenu ponude uračunati:	<i>Upisati traženo s imenima svakog muzeja, nacionalnog parka ili parka prirode, dvorca, grada, radionice i sl.:</i>

- a) Ulaznice za
- b) Sudjelovanje u radionicama
- c) Turističkog vodiča za razgled grada

11. U cijenu uključiti i stavke putnog osiguranja od:	<i>Traženo označiti s X ili dopisati (za br. 12):</i>

- a) posljedica nesretnoga slučaja i bolesti na putovanju u inozemstvu
- b) zdravstvenog osiguranja za vrijeme puta i boravka u inozemstvu
- c) otkaza putovanja
- d) troškova pomoći povratka u mjesto polazišta u slučaju nesreće i bolesti
- e) oštećenja i gubitka prtljage

12. Dostava ponuda:		
Rok dostave ponuda je		
Razmatranje ponuda održat će se u školi dana		

2.3.2. IZVOĐENJE IZVANUČIONIČKE NASTAVE

U drugoj fazi izvanučiioničke nastave učenici se upoznaju s mjestom izvođenja, utvrđuju cilj rada te na temelju prethodno dobivenih uputa aktivno istražuju. Tijekom učeničkog istraživanja, učitelj nadgleda njihov rad, potiče ih na uočavanje, identificiranje, opisivanje, mjerenje, bilježenje ili skiciranje rezultata, ohrabruje u grupnim i individualnim aktivnostima te pruža pomoć ukoliko je to potrebno. Učenici trebaju dobiti jasne upute o aktivnostima koje će biti realizirane izvan učionice. Kako bi učenici preuzeli odgovornost za vlastito učenje i kako bi znali što učitelj očekuje od njih važno je da sam učitelj podijeli ishode učenja sa svojim učenicima. Kod učenja iz neposredne stvarnosti se često podrazumijeva komunikacija s partnerima, a to mogu biti stručnjaci i članovi zajednice. Takav način rada dodatno stvara mogućnost za razvijanje vještina, prikupljanje i istraživanje informacija i zanimljivosti na licu mjesta. U svakom obliku izvanučiioničke nastave, kroz zadatke, aktivnosti, ponašanja i zahtjeve učenike bi se trebalo poticati na stvaranje i razvijanje novih vještina i usvajanje novog znanja. Nakon obavljenih terenskih zadataka grupe učenika, oni međusobno prezentiraju tijek i rezultate rada te zajedno analiziraju učinjeno, a to je temelj za daljnju analizu koja se obavlja nakon povratka u učionicu.

2.3.3. RAD U UČIONICI

U učionici učitelj treba potaknuti učenike na iznošenje vlastitih dojmova o izvanučiioničkoj nastavi, prokomentirati rezultate istraživanja ili terenskog rada, nalaze i zaključke, zatim ih poticati na iznošenje i raspravljanje o problemima i poteškoćama na koje su naišli tijekom izvođenja izvanučiioničke nastave, traženje odgovora na zbunjujuća ili neodgovorena pitanja te pripremanje prezentacije i na kraju prezentiranje svoga rada učenicima svoga razreda ili svoje škole. Ukoliko je potrebno, učitelj može učenike uputiti na dodatne izvore informacija kako bi potvrdili ili odbacili hipoteze ukoliko su bile postavljene prije izvođenja izvanučiioničke nastave te ih uključiti u evaluaciju cjelokupnog rada uključujući organizaciju rada, terenski rad, provjeru rezultata, testiranje hipoteza te kreiranje zaključka. (Kostović – Vranješ, 2015.)

3. PEDAGOŠKA SVRHA IZVANUČIONIČKE NASTAVE

Kako suvremena djeca ne bi bila uskraćena za cjelovito spoznavanje mnogih zbivanja u prirodi i društvu, nužno je organiziranje izvanučioničkih oblika nastave koji uključuju neograničene mogućnosti o stjecanju neposrednih iskustava sa sadržajima o okolišu, prirodi, društvu te prirodnoj i kulturnoj baštini (Kostović – Vranješ, 2015.). Mnogi pedagozi, metodičari te sami učitelji ističu važnost i svrhu planiranja izvanučioničkih oblika nastave zbog toga što je takva nastava nužna u kreiranju škole za učenje te je neizostavan čimbenik i temelj za primjenu cjelovitog i interdisciplinarnog pristupa u suvremenom odgojno - obrazovnom procesu. Kada se izvanučionička nastava organizira kao multidisciplinarno i multiaktivno područje, može se vidjeti sama svrha i bit planiranja takve nastave kroz omogućavanje učenicima da stječu znanja u realnim životnim iskustvima, potiče se radost otkrivanja, istraživanja i stvaranja u životnoj stvarnosti, omogućuje se razvoj sposobnosti aktivnog sudjelovanja i stvaranje kvalitetnih odnosa unutar odgojno – obrazovne skupine. (Kostović – Vranješ, 2015.)

4. PEDAGOŠKA SVRHA I PLANIRANJE IZVANUČIONIČKIH AKTIVNOSTI

Kroz izvanučioničku nastavu te kroz same izvanučioničke aktivnosti najbolje se potiču osobni i društveni aspekti učenja i razvoja. Kada bismo usporedili izvanučioničku nastavu sa tradicionalnom nastavom, mogli bismo utvrditi mnogobrojne razloge zašto je potrebno organizirati nastavu na otvorenom. Jedan bitan razlog nakon usporedbe ova dva različita oblika nastave je taj što se u izvanučioničkoj nastavi usredotočenost pomiče sa sekundarnih prema primarnim izvorima znanja. To je suprotno tradicionalnoj nastavi u učionici gdje se učitelji koriste predavanjima, udžbenicima, audiovideozapisima ili računalnim sadržajima kao nastavnim alatom. Kod izvanučioničke nastave učenici izravno doživljavaju svijet oko sebe, stječu znanja neposrednim iskustvima u prirodnom ili društvenom okružju temeljeno na prirodninama (biljke, životinje, tlo, voda), primarnim modelima (meteorološka stanica, hidroelektrana, vjetroelektrana) i društvenim aktivnostima (djelatnosti ljudi, običaji) što djeluje poticajno za osobni razvoj i postizanje uspjeha u učenju. (Kostović – Vranješ, 2015.)

Kada su učenici izvan učionice, na otvorenome, oni aktivno uče preko onoga što čine, preko onoga što susreću i onoga što otkrivaju. Tada učenje teče u prirodnom obliku i okružju, a učenici sve što vide mogu čuti, dodirnuti, pomirisati, a neke stvari i okusiti. Kada se primjenjuje osjetilno spoznavanje kroz sva osjetila stvaraju se dugotrajna znanja. Učenici u prirodnom okružju ne uče samo o prirodi, već i bolje spoznaju sebe, svoje kolege iz razreda i njihove međuljudske odnose te uče biti sudionici koji razvijaju vještine za rad i život u suvremenom društvu, a te vještine su vještina istraživanja, eksperimentiranja, promišljanja, analiziranja, sintetiziranja i suradnički rad.

Sve aktivnosti tijekom izvođenja bilo kojeg oblika izvanučioničke nastave učenicima omogućuju iskustveno spoznavanje, ali i različite izazove na koje oni trebaju procijeniti i utvrditi moguće rizike, djelovati odgovorno i tako se znati nositi s promjenama i problemima. Također, kroz izvanučioničku nastavu i aktivnosti, učenici dolaze do spoznaja o lokalnim obilježjima prirodnog i društvenog okružja koja bi u učenicima mogla potaknuti interes za lokalna djelovanja (npr. volontiranje), isto tako i za spoznavanje globalnih problema i uključenja u njihova rješenja. Planiranje i programiranje izvanučioničnih aktivnosti provodi se kroz izradu godišnjeg plana i programa. Pri izradi godišnjeg plana i programa, upisuju se svi oblici izvanučioničke nastave, aktivnosti, oblici i metode rada. Pri planiranju izvanučioničke nastave i izvanučioničkih aktivnosti vrlo je bitno proučiti nastavne sadržaje, ovisno o razredu, pošto su izvanučioničke aktivnosti vezane uz nastavni sadržaj. Izvanučionička nastava se može organizirati kao nastavni proces izvan škole koji služi za utvrđivanje i ponavljanje već stečenih znanja, ili se može organizirati kao nastavni proces za usvajanje novih spoznaja i znanja.

ZAKLJUČAK

Priroda i društvo kao nastavni predmet nudi najviše mogućnosti za izvođenje nastave izvan škole, za razliku od nekih drugih predmeta koji su tehničke prirode. To se može uvidjeti kroz kurikulum i kroz nastavne sadržaje koji se obrađuju unutar predmeta. Izvanučioničke aktivnosti imaju veliku pedagošku svrhu te se kroz njihovu izvedbu učenike potiče na povezivanje s prirodom, pojavama, društvom i njegovim događanjima. Kroz sve oblike izvanučioničke nastave kao što su nastavni posjeti, školski izleti, školske ekskurzije, terenska nastava te škola u prirodi provode se različite aktivnosti. Aktivnosti ovise o tome koje nastavne sadržaje i metode učenja učitelj želi provoditi za vrijeme nastave izvan škole pošto se takva nastava planira prema mjestu izvođenja, vremenskom trajanju, nastavnim sadržajima te metodičkoj namjeni. Izvanučioničke aktivnosti su različite za svaki oblik izvanučioničke nastave. U nastavnom posjetu, aktivnosti učenika su da opažaju, ispituju, analiziraju te ponavljaju i uvježbavaju kroz vodstvo učitelja i/ili posjetitelja koji im je došao u razred održati predavanje. Školski izleti su također važni za usvajanje gradiva, ponavljanje i uvježbavanje, opažanje i analiziranje. Uglavnom se provode za zabavu i bolje upoznavanje nastavnog sadržaja kao školske ekskurzije i škola u prirodi. Terenska nastava uz sebe veže posebna istraživanja koja učenici provode kao uvod za upoznavanje novih nastavnih sadržaja ili za produbljenje već stečenih znanja kroz analizu i obradu podataka te njihovo prezentiranje ostatku razreda ili školi. Učenicima takav oblik nastave pruža učenje kroz iskustvo. Jako je važno da učenici koriste sva osjetila tijekom učenja jer tada se naučena znanja lakše vežu i pohranjuju u dugoročno pamćenje.

Možemo uvidjeti da svaki oblik izvanučioničke nastave i svaka izvanučionička aktivnost ima svoju pedagošku i obrazovnu svrhu. Učenici promatraju, oslušuju, diraju i mirišu stvari iz svoje neposredne stvarnosti te uče iskustveno kada sami otkrivaju, istražuju i opažaju. Iz tih razloga bi se trebalo češće provoditi izvanučioničku nastavu kroz izvanučioničke aktivnosti.

LITERATURA :

1. Anđić, D. (2007.) *Učenje i poučavanje prirode i društva na otvorenim prostorima*, Metodčki obzori : časopis za odgojno – obrazovnu teoriju i praksu, Vol.2, <https://hrcak.srce.hr/clanak/19424>
(Preuzeto 30.lipnja 2022.)
2. Bogut, I., Popović, Ž., Mikuška, A. (2017.) *Uloga i važnost izvanučioničkog učenja i terenske nastave u obrazovanju učitelja razredne nastave*, Life and school : journal for the theory and practice of education, Vol 2, <https://hrcak.srce.hr/clanak/287707>
(Preuzeto 01.srpnja 2022.)
3. Borić, E., Škugor, A. (2014.) *Ostvarivanje kompetencija učenika istraživačkom izvanučioničkom nastavom prirode i društva*, Croatian Journal of Education, 16 (1), 149 – 164, <https://hrcak.srce.hr/120165>
(Preuzeto 01.srpnja 2022.)
4. Borsos,E., Borić, E., Patocskai, M. (2018.) *Be in : Teach outdoors!*, Croatian Journal of Education : Hrvatski časopis za odgoj i obrazovanje, 20(3), str. 843 – 866. <https://hrcak.srce.hr/clanak/304752>
(Preuzeto 05.srpnja 2022.)
5. De Zan, I. (2005.) *Metodika nastave Prirode i društva*, Zagreb, Školska knjiga
6. Jakovljević, N., Vrgoč, D. (1999.) *Škola u prirodi : Priručnik za učitelje*. Zagreb, Hrvatski pedagoško – književni zbor
7. Jurjević Jovanović, I., Rukljač, I., Smolković Cerovski, B., Urek (2017.) *Učitelj – od pripravnika do savjetnika*, Zagreb, Školska knjiga
8. Kostović – Vranješ., V.(2015.) *Metodika nastave predmeta prirodoslovnog područja*,Zagreb, Školska knjiga
9. Lukša, Ž., Žanamarija, M., Dragić Runjak, T., Sinković, N. (2014.) *Terenska nastava prirode i biologije u osnovnoj školi*, Educatio biologiae, (1.), 69 – 79, <https://hrcak.srce.hr/148920>
(Preuzeto 05.srpnja 2022.)
10. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019.) *Kurikulum nastavnog predmeta Priroda i društvo*. Ministarstvo znanosti i obrazovanja

11. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006.) *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2006_09_102_2319.html
(Preuzeto 01.srpnja 2022.)
12. *Pravilnik o izvođenju izleta, ekskurzija i drugih odgojno – obrazovnih aktivnosti izvan škole* (2014.)
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_67_1280.html
(Preuzeto 30.lipnja 2022.)
13. Skok, P. (2002). *Izvanučionička nastava*, Zagreb: Pedagoški servis
14. Stella, I. (2000.) *Priprema i provedba školskih izleta, ekskurzija i putovanja : Priručnik za učenike, učitelje, roditelje i turističke voditelje*. Zagreb, Hrvoje Vrgoč

PRILOZI:

Prilog 1. – <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/dodatni/431840.pdf>

(Preuzeto 02.srpnja)

Prilog 2. - <https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/dodatni/436920.pdf>

(Preuzeto 05.srpnja 2022.)